

The lifestyle of Lorestan's women from the point of view of tourists, military and political advisors

Mozhgan Hadipour Moradi^{*}, Masoud Nari Ghomi^{}**

Sanaz Rahravi Poodeh^{*}, Maryam Ghasemi Sichani^{****}**

Abstract

Knowing the way of life of women can be effective in understanding their family and social status in any historical period. The general perception of the status of women in the traditional lifestyle of Iranian people is the subordinate and inferior role of women. Readings based on lifestyle in social science have provided an opportunity to review these presuppositions arising from the literature of the early modern period; Therefore, in the upcoming qualitative research, using the historical ethnographic method and relying on documentary sources and data analysis in a descriptive-analytical way, the way of life of Lorestan women in the Qajar period is tried to be represented based on the travelogues of travelers, military and political advisors. Questions such as how was Lorestan's women's lifestyle based on tourists' information. The result of the current research question the frequent beliefs of the superior position of men and the inferiority of women in the region. and reflects the reciprocal relationship between men's and women's lifestyles in the region at the two levels of society and family. It led to the

* Ph.D. Candidate of architecture, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran, hadipourmoghgan1@gmail.com

** Assistant Professor, Department of Architecture, Technical and Vocational University, Tehran, Iran (Corresponding Author), msnarighomi@ut.ac.ir

*** Assistant Professor, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran, s_rahravi@khuisf.ac.ir

**** Associate professor, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran, mghasemi@khuisf.ac.ir

Date received: 08/03/2023, Date of acceptance: 02/07/2023

sociability of women, the right to participate and make decisions in family matters, and finally their relative control over the sources of power.

Keywords: women's lifestyle, women of Lorestan, Small Lorestan region, tourists, military and political advisors.

Introduction

Different social layers such as class, gender, etc. are not separate one from another, but intertwined, and "lifestyle" is reflection of these layers. In the meantime, knowing "women's way of life" is of importance, in such a way that there has always been a reciprocal relationship between a woman's way of life and her family and social class in every historical period. Studies about Iranian ethnic women are less focused on women from specific ethnicities and often concentrate on the women of the aristocratic and courtier classes. The result of the research documented cases such as the complete subordination of women to men, the weak role of women in the family and social decision-making, the absence of benefits from power sources, the presence of women in internal affairs, restrictions caused by hijab, and prevalence of polygamy. In other words, regardless of cultural and ethnic diversity, feminist views such as the priority of men in societies and the inappropriate treatment of women have been expressed. It was neglected women come from diverse ethnicities, religions, and cultural backgrounds. Different societies represent gender and sexuality in various and contrasting ways that play a vital role in illustrating Women's position in society. Tourists and consultants often focus on Lorestan and have documented reports about women's lifestyles in this region. They have also compared the cultural contrasts between themselves and the observed society.

Methodology

Considering that the general perception of women's position in the traditional lifestyle of Iranian people refers to their subordinate and inferior role, lifestyle-based studies in social science and historical ethnography research provide an opportunity to reanalyze such presuppositions raised from early literature of the modern period. The current study applied the historical ethnographic approach and based on documentary sources analysis data in a descriptive-analytical way. Furthermore, according to the travelogues of travelers, military and political advisors presents the way of life of Lorestan women in the Qajar period and discover their position in the family and society.

Findings

The results reveal the reciprocal relationship between the way of life of men and women in this area in both society and family, as it releases doubt on the common beliefs about the superior position of men and the inferiority of women in this region. The women of Lorestan have had a relatively prominent position in the economic system, which led to their relative dominance over power sources, such as dominating living spaces, having financial independence, the right to participate and make decisions in family and social affairs. Regarding social system factors, women have had a similar position to the economic system, and of course, more prominent than the political system, and have had visible and hidden roles. The hidden and implicit roles of women have been reflected in the apparent authority of men. The authority of every man required having a potent wife or mother, so that the promotion of the social and family status of men, as well as their social competence and acceptance, had a direct association with the characteristics of the mother, wife, their social and family status, and vice versa. This has prevented the expansion and prevalence of the superiority of one and the inferiority of the other. It has generated a relative balance in all levels of family and social life, which can be a proof of not being low position of women in the family and society; However, in several cases, there has been a difference of opinion among men towards gender and women.

Discussion and conclusion

The attitude of tourists and military and political advisors whose reports and works were used in this research toward the situation of women in this region in many cases has been impartial, although in some circumstances they have compared it with the women of their countries. Women economically have been presented with relatively financial independence and a significant role in the economy of the family and society. From a social point of view, they have been mentioned as women with characteristics such as being social, interacting with acquaintances, relatives, and strangers, being less shy, hardworking, and participating in family and social decisions.

Bibliography

- Abbasi, Mahnaz, (2018), "Imagination of women in the travelogue Maghdasei", Cultural History Studies, 10th year, number 39, pp. 75-105. [In Persian]
- Adler, A. (1997). " Understanding Life ", Oneworld Publications.

- Afshar, Hasnali Khan, (2003), "The travelogue of Lorestan and Khuzestan Arak, Borujerd, Khorramabad, Dezful and Shushtar", Proofreading and research by Hamidreza Dalvand, Tehran, Research Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Alfat, Saeeda, Salemi, Azadeh, (2012), "The concept of lifestyle", *Lifestyle Studies*, first year, number 1, pp. 36-9. [In Persian]
- Alizadeh Birjandi, Zahra, Naseri, Akram, (2015), " A Survey on the Economical Participation of Urban Women in Qajar Period Based on the Foreign Tourist's Records", *History of Iran after Islam*, year 6, number 11, pp. 127-152. [In Persian]
- Amirahmadi, Ahmad, (1994), "Memories of the First Lieutenant General of Iran", edited by Gholamreza Zargarinejad, Tehran, Research and Cultural Studies Institute, Vo 1. [In Persian]
- Ariyamanesh, Shahin, & Miri, Seyyed Java, (2016), " Critical look from the perspective of Historical Sociology to the issue of Orientalism A Critical Assessment of R. C. Zainer's Legacy", *Journal of cultural society research*, Volume 7, Number 4 - Serial Number 22, PP. 117-134. [In Persian]
- Babaei, Mahbube, (2019), "Changing the social and economic role of women in contemporary Lorestan province", *applied studies in social sciences and sociology*, second year, number 1, pp. 95-101. [In Persian]
- Bahar, Malek al-Shoaraye Bahar, Mohammad Taghi, (2008), "Brief history of political parties, extinction of Qajar", the first volume, Tehran, Zovar Publishing. [In Persian]
- Bayat, sedigheh, Delbari; Shahrabano, Azim Zadeh Tehrani; Taherh, Motevali Haghighi, Youssof, (2018), "Comparison of women social situation in three travelogues written during Naser-al-Din Shah monarchy (1848-1896)", *History Research Journal*, 14th year, number 53, pp. 28-1. [In Persian]
- Bell, David & Hollows, Joanne. (2006). "Historicizing lifestyle", Ashgate: London.
- Bishop, Isabella Lucy Bird, (1996), "Jurneys in persia and Kurdistan", Translation: Mehrab Amiri, first edition, Tehran, Sahand Publishing. [In Persian]
- Bourdieu, P. (1984), *Distinction*, New York: Routledge & Kegan Paul.
- Calhoun, Caring. Light, Donald, Keller, Suzanne, 1994, *Sociology*, New York, McGraw-Hill.
- Curzon, George Nathaniel Curzon", (1994), *Persia and the Persian question*", Volume 2, translation: Gholam Ali Vahid Mazandarani, 4th edition, Tehran, Scientific and Cultural Publications. [In Persian]
- Digard, Jean Pierre, (2004), "Clothes in Iran land; from the series of articles in *Iranica Encyclopedia: Clothing of the Bakhtiaris and other ethnic groups of the language*", translated by: Peyman Matin, Volume 1, Tehran, Amirkabir Publishing. [In Persian]
- Edmonds, Cecil John, (1845), "Lur, Luristan, Notes on Luristan and travles in Luristan and Arabistan", Translation: Sekander Amanullahei Baharvand, Laili Bakhtiar, Tehran, Babak Publishing. [In Persian]
- Fasihzadeh, Azam, (2014), "Iranian woman from the point of view of foreign travel writers of the Qajar period", *History Research*, No. 64, pp. 155-172. [In Persian]

135 Abstract

- Feuvrier, Joannes, (2006), "Three years in the court of Iran", Translated: Abbas Eqbal Ashtiani, Tehran, Elm publication. [In Persian]
- Ghasemi, Fareid, (1996), "History of Khorramabad", Khorramabad, Aflak Publishing. [In Persian]
- Ghasemi, Fareid, (2017), "Khorramabad Documents: Petitions, Elections, Various", first edition, Tehran, published: Islamic Parliament Documents Center. [In Persian]
- Grothe ,Hugo, (1990), "travelogue", Translated by Majid Jalil Vand, Tehran: Publishing Center .[In Persian]
- Hasani; Mohammad Hossein, Zakai; Mohammad Saeed, Talebi; Abu Torab, Entezari; Ali, (2016), "Conceptualization of cultural lifestyle", Cultural Research Society, Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies Eighth year, number one,, pp. 23-45. [In Persian]
- Hejazi, Banafsheh, (2021), "The history of ladies women status in Qajar dynasty", 4th edition, Tehran, Qaseidasera publishing. [In Persian]
- Hurley, Frank, "Iran in the First World War", National Library of Australia Archives: <https://www.nla.gov.au/using-library/getting-started/ask-librarian>.
- Kareimi, Bahman, (1950), "Roads and Old Capitals of Western Iran", Tehran, National Bank Printing House. [In Persian]
- Kateb, Fatemeh, (2017), "Imagology" of Esfahan's Naqsh-e Jahan Square from the Perspective of Safavid Travel literatures", Theoretical foundations of visual arts, No. 4, pp. 111-121. [In Persian]
- Ketabei, Ahmad, (2007), "Works of Najm al-Dowlen Najm al-Dowleh's second travel book to Khuzestan", Tehran, Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies. [In Persian]
- Layard, Austen Henry, (1988), "Early adventures in Persia susiana and Babylonia", Translated by Mehrab Amiri, Tehran, Vahid Publishing. [In Persian]
- Mahdavi Keni, Mohammad Saeed, (2007), "The concept of style of life and its field in social sciences", Iranian cultural research, first year, Vo1, pp. 199-230. [In Persian]
- Marcus, Clare Cooper, (2003), "House as Symbol of Self", Translation: Ahad Aliqlian, Art Academy Quarterly, No. 5, pp. 84-119. [In Persian]
- Mckee, J. B. (1969), Introduction to Sociology, Holt Rinehart and Winston Inc.
- Mehrabadi, Mitra, (2000), "Iranian woman's according to the travelogue of foreign writers", first edition, Tehran, Roozerg and Afarinesh publishing house. [In Persian]
- Panahei; Abbas, Mohammadzadeh, Asadullah, (2016), "The image of Iranian woman in the travelogues of the French since the beginning of the period Qajar until the constitutional revolution Based on Stuart Hall's theory of representation", Journal of the Iranian History Association, 7th year, 27th issue, pp. 1-23. [In Persian]
- Rahmati, Mohsen, & Dalvand, Mohammad. (2016). "The role of readers and influential people in establishing security in Lorestan during the first Pahlavi era", Social History Research, 7th year, 1st issue, pp. 137-153, Tehran, Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies. [In Persian]
- Rapoport, Amos, (2018), "Housing Anthropology", translation: Khosro Afzalian, 4th edition, Tehran, Kasari Library Publishing. [In Persian]

- Rawlinson, Henry Creswicke, (1983), "Notes on a March From Zahab to the foot of Zagros, along The Mountain of khuzistan, (Susiana) and from Thence Through The Province of Luristan To Kermanshah in The Year 1836", Translation: Sekander Amanulahi Baharvand, first edition, Tehran, Agah publishing. [In Persian]
- Rice, Clara colliver, (2004), "Persian women", Translation: Asadollah Azad, first edition, Tehran, Ketabdar Publishing. [In Persian]
- Sayah Mahalati, Mirza Mohammad Ali, (1967), "Memoires of Haj Sayah", edited by Seyfullah Golkar, first edition, Tehran, Amirkabir publishing. [In Persian]
- Sevruguin, Antoin, (1999), "Iran from a perspective Sevruguin ", translated: Sahar Barjasteh, first edition, Tehran, Zaman Publishing. [In Persian]
- Shahsavari, Soraya, Najjar, Saeid, (2014), "Investigating the impact of the modernization policies of Reza Shah on Brialt and the tribes of Lorestan", two quarterly journals of Iranian Local History Journal, second year, third issue, pp. 52-66. [In Persian]
- Shushtri, Mir Abdul Latif Khan, (1984), "Tohfah Al-Alam and Zeil Al Tohfah, Travelogue and Diaries", Mowahed, Samad, Tehran, Tahori Publishing. [In Persian]
- Simmel, G. (1990), the Philosophy of Money, Tom Boomer and David Frisby (Trans), Second Enlarged Ed, New York: Routledge.
- Stark, Freya, (1985), "The Valleys of the Assassins and other Persian Travels: A trip to Diyar Alamut, Lorestan and Ilam ", Translation: Ali Mohammad Saki, second edition, Tehran, Scientific Publications. [In Persian]
- Valizadeh Moejezi, Mohammad Reza, (2001), "History of Lorestan during the Pahlavi Era", first edition, Tehran, Horufeyeh publishing house. [In Persian]
- Valizadeh Moejezi, Mohammad Reza, (2003), the history of Lorestan during the Qajar era from establishment until the 1920", first edition, Tehran, Horufeyeh publishing house. [In Persian]
- Veal A. J (2000). "Leisure, Culture and Lifestyle ", Volume 24, Number 2, autumn 2001, Culture et mode de vie.
- Wilson, Arnold Talbot, (1968), " Political and economic history of southwestern Iran", Translation: Hossein Saadat, Tehran, Vahid Publishing. [In Persian]
- Yousefvand, Saman, Entezari, Ali, Moradi Nezhad, Zeinab, (2018), Women's semantic understanding of modernization in local society, case study: Lorestan province", Social and Cultural Strategy, 7th year, 28th issue, pp. 285-317. [In Persian]
- Zal al-Sultan, Masoud, (1989), "Memories of Zal al-Sultan: Masoudi's biography", Hossein Khadio Jam, volume 2, first edition, Tehran, Asatir Publishing. [In Persian]

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، مستشاران نظامی و سیاسی^۱

مژگان هادی‌پور مرادی*

مسعود ناری قمی**، ساناز رهروی پوده***، مریم قاسمی سیجانی****

چکیده

شناخت شیوه زندگی زنان در درک وضعیت خانوادگی و اجتماعی آنان در هر دوره تاریخی مؤثر است. برداشت‌های عمومی از وضعیت زنان در شیوه زندگی سنتی اقوام ایرانی، بر نقش تبعی و فرودستی آنان اشاره دارند. خوانش‌های مبتنی بر شیوه زندگی در تحقیقات علوم اجتماعی و به‌ویژه مردم‌نگاری تاریخی، فرصتی را برای بازنگری در این پیش‌فرض‌های برخاسته از ادبیات ابتدای دوره مدرن، فراهم آورده است؛ لذا در پژوهش کیفی پیش رو با استفاده از روش مردم‌نگاری تاریخی و با تکیه بر منابع اسنادی و تحلیل داده‌ها به روش توصیفی-تحلیلی تلاش می‌شود شیوه زندگی زنان لرستان در دوره قاجار بر اساس سفرنامه‌های سیاحان، مستشاران نظامی و سیاسی بازنمایی گردد و به این پرسش پاسخ داده شود که جایگاه خانوادگی و اجتماعی زنان لرستان با توجه به شیوه زندگی آنان چگونه بوده است. نتایج پژوهش عقاید رایج پیرامون موقعیت بالادستی مردان و فرودستی زنان را در این منطقه با تردید مواجه می‌کند، همچنین بازتاب ارتباط متقابل میان شیوه زندگی مردان و زنان منطقه را می‌توان در دو سطح جامعه و خانواده مشاهده نمود که به اجتماعی بودن زنان، داشتن

* دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران،

hadipourmoghgan1@gmail.com

** استادیار، گروه معماری، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، msnarighomi@ut.ac.ir

*** استادیار، گروه معماری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران،

s_rahravi@khuif.ac.ir

**** دانشیار، گروه معماری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران،

mghasemi@khuif.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۱

حق مشارکت و تصمیم‌گیری در امور خانوادگی و تسلط نسبی آنان بر منابع قدرت منجر شده بود.

کلیدواژه‌ها: شیوه زندگی، زنان لرستان، منطقه لرستان کوچک، سیاحان، مستشاران نظامی و سیاسی.

۱. مقدمه

لایه‌های گوناگون اجتماعی همچون طبقه، جنسیت و سایر از یکدیگر مجزا نیستند بلکه درهم‌تنیده‌اند و «شیوه زندگی» بازتاب این لایه‌هاست و «شیوه زندگی زنان» از اهمیت خاصی برخوردار است به طوری که همواره ارتباط متقابلی میان شیوه زندگی زنان و جایگاه خانوادگی و اجتماعی آنان وجود داشته است. سفرنامه‌ها منابع ارزشمندی جهت شناخت جوامع از منظرهای گوناگون هستند. سیاحان و مستشارانی که در ایران به سر برده‌اند «با نگاهی به فعالیت‌ها و آثارشان به سه گونه طبقه‌بندی شده‌اند: ایران‌شناسان سفید، خاکستری و سیاه» (ن.ک: آریامش و میری، ۱۳۹۵: ۹) و زوایایی از زندگی زنان را بازتاب داده‌اند. لرستان اغلب مورد توجه سیاحان و مستشاران بوده و گزارش‌هایی از شیوه زندگی زنان این منطقه را ثبت نموده‌اند و با توجه به تفاوت‌های فرهنگی میان خود و جامعه‌ی مورد مشاهده به مقایسه پرداخته‌اند. پژوهش‌ها پیرامون وضعیت زنان ایران، اغلب طبقه شهری و مرفه را مورد بررسی قرار داده‌اند و بر قومیت‌ها کمتر تمرکز نموده‌اند، بنابراین در راستای درک جایگاه خانوادگی و اجتماعی زنان لرستان و چگونگی نگرش جامعه به آنان و پاسخ‌گویی به این پرسش که شیوه زندگی زنان لرستان چگونه بوده و چه ارتباطی با جایگاه خانوادگی و اجتماعی آنان داشته در پژوهش کیفی پیش رو با به‌کارگیری روش مردم‌نگاری تاریخی و با تکیه بر منابع اسنادی و تحلیل داده‌ها به روش توصیفی-تحلیلی و با در نظر گرفتن «شاخص‌های شناخت شیوه زندگی» به شناخت شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان و مستشاران نظامی و سیاسی پرداخته خواهد شد.

۲. محدوده جغرافیایی، وضعیت سیاسی و اجتماعی در بازه زمانی مورد پژوهش

۱.۲ محدوده جغرافیایی مورد پژوهش

محدوده مورد پژوهش؛ لرستان کوچک است که کرزن حدود آن را این گونه شرح داده:

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۳۹

عنوان لرستان دلالتی دوجانبه دارد، از جهتی به سرزمینی اطلاق می‌شود که مسکن طوایف لراست و حضرت والی از خرم‌آباد بر آن حکومت دارد. به معنی اول، لرستان شامل تمام سرزمین کوهستانی است که از دشتهای دجله و جبال مرزی تا حدود اصفهان و فارس در سمت شرقی امتداد می‌یابد و از نواحی کرمانشاه و همدان در شمال تا حوالی خوزستان در طرف جنوب و از لحاظ دلالت محدود و اداری ایالتی است که نخست و اکثراً منطقه لره‌ای فلی است و سرزمین آن‌ها لرستان صغیر خوانده می‌شود که بین دزفول در جنوب و کرمانشاه در شمال و بین آب دز در مشرق و سرحد عثمانی در غرب که به دو حوزه تقسیم می‌شود پیشکوه و پشتکوه (کرزن، ۱۳۷۳: ۳۳۰-۳۲۸).

۲.۲ وضعیت سیاسی و اجتماعی منطقه در بازه زمانی مورد پژوهش

زمانی که قاجار، فرمانروایی مملکت را در دست گرفت، لرستان ۴۳۶ سال فرمانروایی اتابکان لر کوچک و ۲۰۴ سال حاکمیت والیان را به خود دیده بود. این دیار پس از ۶۴۰ سال امنیت نسبی و اقتصاد رو به رشد؛ به دوره قاجار رسید و پایه‌های امنیت و معیشت در این دیار سست شد (قاسمی، ۱۳۷۵: ۷۷). «موضوع لرستان از قدیم مطمع نظر سیاسی و اقتصادی همسایگان بود و نخستین امتیاز راه آهن که بریتانیا از قاجاریه گرفت، راه آهنی بود که خوزستان را به لرستان-تهران- بحر خزر انتقال دهد» (بهار، ۱۳۸۷: ۳۱۶). در دوره قاجار؛ لرستان به ندرت حاکم نرم‌خو و آبادگر به خود دید. مالیاتی که حکمرانان طلب می‌کردند؛ با دخل آنان همخوانی نداشت. غرور مردم نیز مقاومت‌هایی را پدید آورد که به یاغی‌گری و درگیری‌های خون‌بار منجر شد. (قاسمی، ۱۳۷۵: ۷۸). با انقلاب مشروطه، شاهزادگان قاجار به‌ویژه سالار الدوله کوشیدند با استفاده از عشایر غرب، نظام پارلمانی را نابود کنند، بنابراین به تسلیح عشایر لرستان پرداختند (گروته، ۱۳۶۹: ۶۸). در این دوره، منطقه چنان غرق در آشوب و ناامنی گردید که مردم لرستان هنوز هم برای هرج و مرج، آشوب و ناامنی؛ کلمه «مشروطه» به کار می‌برند. «تلاش قدرت‌های درگیر در جنگ جهانی اول؛ جلب حمایت عشایر و ایلات ایران به‌ویژه لرستان؛ از طریق دادن پول، اسلحه و تجهیزات نظامی مدرن را در پی داشت» (ادموندز، ۱۳۶۲: ۱۰۲). عشایر لرستان از دیگر ایلات مجاور در کرمانشاه و شمال خوزستان و اعراب بین‌النهرین نیز اسلحه خریداری می‌کردند (سازمان اسناد ملی، سند شماره: ۱۲-۱۷-۲۹۳). مسلح شدن آنان به سلاح‌های مدرن، رابطه آن‌ها با حکومت مرکزی و همچنین اوضاع اجتماعی منطقه را به شدت تحت تأثیر قرار داد. لیکن از آنجایی که خودسری آنان رویکردی اجتماعی بود، هیچ‌یک از این ایلات برای

تصاحب قدرت در کشور تلاش نکردند (رحمتی و دالوند، ۱۳۹۶: ۱۳۹). با روی کار آمدن رضاخان و تلاش وی برای تمرکز و تسری قدرت دولت مرکزی در سراسر کشور، لرستان مورد توجه قرار گرفت. رضاشاه بدون در نظر گرفتن بنیان‌های اقتصادی، فرهنگی و نظامی حاکم بر جامعه لرستان و بخصوص عشایر، تصمیم به مقابله گرفت (شهسواری و نجار، ۱۳۹۳: ۵۲). قوای دولتی در آخر جوزای ۱۳۰۱ به سوی لرستان حرکت کرد و مصادمه بین طوایف لرستان و قوای دولتی سردار سپه رضاخان آغاز شد. در این درگیری‌ها که پای اسلحه، توپ و طیاره جنگی هم در میان بود، حوادث خون باری در لرستان به بار آمد (ر.ک. امیراحمدی، ۱۳۷۳: ۲۰۴).

در نتیجه این محاربات که تا سال ۱۳۰۷ شمسی به طول انجامید، همه سران طوایف و ایلات لرستان اعم از مطیع و طاعی اعدام یا به قتل رسیدند. عاقبت راه شوسه لرستان-خوزستان کشیده شد و داستان یاغی‌گری لرستانی‌ها پایان یافت. دولت تصمیم گرفت قسمت زیادی از عشایر لرستان را در خراسان و سایر نقاط سکنی دهد که به واسطه عدم مواظبت کامل و نفع طلبی مأمورین نظامی، گروه بسیاری از مرد و زن و کودک و احشام تلف گردید (بهار، ۱۳۸۷: ۳۱۶ و ۳۱۷).

پس از تصرف لرستان توسط نیروهای مرکزی، با وجود برخی اقدامات عمرانی، بهداشتی و آموزشی از سوی دولت، نوعی دیگر از استبداد بر مردمان این منطقه اعمال شد که تأثیر آن بر شیوه زندگی آنان قابل مشاهده بود.^۲

۳. پیشینه پژوهش

در دوره صفوی دولت‌های اروپایی برای ارتباط با ایران نمایندگان سیاسی، نظامی، بازرگانی و مذهبی خود را رهسپار ایران می‌کردند. این نمایندگان برای ارتباط با ایرانیان و رخنه هر چه بیش‌تر و بهره بردن از ایران ناچار بودند با زبان، فرهنگ و خوی ایرانیان آشنا شوند (آریامش و میری، ۱۳۹۵: ۴). پیرامون سفرنامه‌ها از منظر علوم مختلف همچون مردم‌شناسی، زبان و ادبیات، تاریخ و جغرافیا پژوهش‌هایی انجام شده و در این میان پژوهش‌هایی نیز بر موضوع زنان تمرکز نموده‌اند. در ادامه به منظور شناخت ابعاد مسئله؛ شرحی از پژوهش‌ها آورده خواهند شد. حجازی (۱۴۰۰) در «تاریخ خانم‌ها» به جایگاه زنان عصر قاجار تا پهلوی اول پرداخته و از منابع تاریخی و برخی سفرنامه‌ها استفاده نموده است. مهرآبادی (۱۳۷۹) در «زن ایرانی به روایت سفرنامه نویسان فرنگی» محدوده بین صفوی تا پهلوی اول را در نظر داشته است. هردو

اثر از نوع گردآوری بوده و بدون کمترین اعمال نظر یا نتیجه گیری؛ تحلیلی از این نوشته‌ها ارائه نداده‌اند. عباسی (۱۳۹۸) با استفاده از تصویرشناسی؛ مشاغل، مناسبات خانوادگی و انحرافات جنسی، پوشش، آداب و رسوم، ازدواج، باورهای خرافی مربوط به زنان را در سفرنامه مقدسی مورد بررسی قرار داده و در نتایج آمده؛ در مجموع نگاه مقدسی به موضوعات اجتماعی و زنان عاری از یکسونگری بوده و با ثبت تفاوت‌های فرهنگی مناطق مختلف ایران، مشاغل زنان را با رویکرد مثبت برجسته کرده و رویکرد منفی خود را در قالب نفرت، اظهار شگفتی، تمسخر یا کنایه بازگو نموده است. بیات و همکاران (۱۳۹۷) مقایسه جایگاه اجتماعی زنان دربار و طبقه اشراف شهری جامعه را در سه سفرنامه عصر ناصری: سفرنامه شیل، پولاک و ناصرالدین شاه را با روش توصیفی - تحلیلی مورد پژوهش قرار داده‌اند و اخلاق مردم، حاکمیت فرهنگ مردسالاری، تعدد زوجات، اهمیت فرزند پسر، خرافات، سرگرمی و تفریحات زنان ایران با زنان اروپایی قیاس شده‌اند. در نتایج آمده که دیدگاه آنان نسبت به جایگاه اجتماعی زنان در دوره قاجار، بر اساس تحولاتی بوده که در وضعیت زنان اروپایی شکل گرفته بود. آریامش و میری (۱۳۹۵) در «نگاهی انتقادی از منظر جامعه‌شناسی تاریخی به مقوله شرق‌شناسی، مطالعه موردی: آثار و فعالیت‌های سیاسی رابرت چارلز زاینر» با تعریفی از ایران‌شناسی و ایران‌شناسی، به گونه‌شناسی ایران‌شناسان پرداخته و در ادامه به زندگی، آثار و نقش سیاسی رابرت چارلز زاینر در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ می‌پردازند. پناهی و محمدزاده (۱۳۹۵) با روش توصیفی - تحلیلی؛ «تصویر زن ایرانی در سفرنامه‌های فرانسویان از اوایل دوره قاجار تا انقلاب مشروطه براساس نظریه بازنمایی استوارت هال» را بررسی نموده‌اند. در نتایج آمده دو نگرش کلی از این سفرنامه‌ها قابل استنباط است: نگرش تحسین‌آمیز و دیگر، نگاه شرق‌شناسانه نسبت به زن ایرانی. نگاه نخست، بیشتر مثبت و نگاه دوم تا حدودی منفی و هرچند سیاحان فرانسوی در سفرنامه‌هایشان، زن ایرانی را از جهات متعددی مورد توجه قرار داده‌اند، توصیف‌های آنان با توجه به محدودیت‌هایشان در مطالعه‌ی زنان جامع بوده ولی در بازنمایی این مؤلفه‌ها چندان موفق عمل نکرده‌اند. علیزاده بیرجندی و ناصری (۱۳۹۴) با روش توصیفی - تحلیلی به «مشارکت‌های اقتصادی زنان شهری قاجار با تکیه بر گزارش سیاحان خارجی»، پرداخته‌اند. در نتایج آمده، گزارش‌ها ضمن اشاره به محدودیت‌های زنان ایران از قبیل آمریت مردان و حضور زنان در اندرونی خانه‌ها و حضور کم‌رنگ آنان در جامعه به فعالیت‌های اقتصادی آنان نیز اشاره کرده‌اند، همچنین زنان شهری، روستایی و عشایری بر اساس موقعیت، تجربیات و توانمندی‌هایشان در عرصه اقتصادی فعالیت داشته‌اند و زنان شهری تحت تأثیر افکار نوگرایی،

حوزه فعالیت اقتصادی خود را گسترش داده‌اند. فصیحی زاده (۱۳۹۴) در زن ایرانی از دید سفرنامه نویسان خارجی دوره قاجار؛ جایگاه اجتماعی، ازدواج و وضعیت اشتغال زنان را مورد بررسی قرار داده و در نتایج آمده؛ زنان ایران به جز قبایل چادرنشین، از جایگاه و اعتبار خاصی برخوردار نبودند. رایس (۱۳۸۳) در اثری با عنوان زنان ایرانی و راه و رسم زندگی آنان، به زنان ایرانی و محیط پیرامون آنان، ترسیم شخصیت، قلمرو و قدرت و شیوه‌های انجام امور آنان پرداخته و بیان می‌کند در ایران هر آنچه مربوط به زنان است؛ جایی با کاستی روبه‌رو می‌شود و تغییر در این شرایط را در امر آموزش زنان می‌داند. بابایی (۱۳۹۸) ارمغان مدرنیته برای زنان لرستانی را در «تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان در استان لرستان در دوران معاصر» مورد بررسی قرار داده و یافته‌ها حاکی از تغییر نقش‌های زنان در لرستان بوده و زنان در جامعه سنتی لرستان در ابعاد مختلف دارای منزلت و اقتدار بالاتری نسبت به وضعیت فعلی بوده‌اند و البته امروزه با افزایش تحصیلات؛ مشارکت اقتصادی زنان نسبت به سابق در حال پیشرفت است. یوسفوند و همکاران (۱۳۹۷) در «فهم معنایی زن از مدرنیزاسیون در جامعه محلی لرستان»، جایگاه و شأن زنان لرستان را در فرازوفرودهای مدرنیزاسیون نشان می‌دهند. یافته‌ها حاکی از آن است، مدرنیزاسیون در جامعه محلی تابعی از الگوی نوسازی نامتعادل بوده و می‌توان مهم‌ترین پیامد آن را، نامتوازنیت نتایج، شکست و یا بدفرجامی مدرنیزاسیون در جامعه محلی لرستان دانست. پژوهش‌های پیشین پیرامون زنان در سفرنامه‌ها نشان می‌دهد اغلب سیاحان در مناطق شهری حضور داشته‌اند یا مأموریت‌های خاصی چون سفیر، طبابت، مبلغ‌بودن داشته‌اند لذا اطلاعات و مشاهدات ارزشمندی از زنان شهری، درباری و طبقه اشراف را بازتاب داده‌اند.

۴. نظریات پیرامون شیوه زندگی و شاخص‌های آن

«فرهنگ»، توصیفی از شیوه زندگی است که معانی و ارزش‌های خاصی را نه تنها در هنر، بلکه در نهادها و رفتار عادی بیان می‌کند. تحلیل فرهنگ از چنین تعریفی، تبیین معانی و ارزش‌های ضمنی و آشکار در یک شیوه زندگی خاص و یک فرهنگ خاص است (Williams, 1961: 41). ترجیحات خاص جوامع حاصل جاری بودن مفهوم شیوه زندگی بوده است. برای روشن شدن مسیر پژوهش و مشخص شدن اولویت‌ها در بررسی سفرنامه‌ها، نظریات پیرامون شیوه زندگی و شاخص‌های آن بیان خواهند شد. (جدول شماره ۱) «شیوه زندگی» نزدیک‌ترین واژه به سبک زندگی و کلی‌تر از آن و عموماً به معنای چارچوب کلان زندگی است. آدلر (Adler)

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۴۳

نخستین کسی بود که از دیدگاه روان‌شناختی به تعریف شیوه زندگی پرداخت و بر شخصیت و ویژگی‌های شخصی تأکید داشت. «طی فرآیند اجتماعی شدن، انسان ویژگی‌های رفتاری خاص مورد پذیرش جامعه را فرامی‌گیرد و از طریق تربیت در خود تحکیم می‌کند» (کلاکسون و همکاران، ۱۹۹۴: ۲۶۹). جامعه‌شناسان غالباً با دیدگاه آدلر مبنی بر «فردی بودن شیوه زندگی» موافق نبودند. امروزه گروهی از صاحب‌نظران با دیدگاهی متعادل‌تر، شیوه زندگی را پدیده‌ای اجتماعی می‌دانند و آن را دو سطح فردی و جمعی مورد مطالعه قرار می‌دهند (Veal, 2000: 4, 3: Bell & Hollows, 2006). بعدها نظریه پردازان متأخر چون بوردیو (Bourdieu) و گیدنز (Giddens) تحلیل‌های تخصصی‌تری در این موضوع ارائه نمودند. گیدنز؛ قدرت انتخاب یا به عبارتی عقلانیت مدرن را مهم‌ترین ویژگی شاخص‌های شیوه زندگی می‌داند. وبلن (Veblen) به شاکله نمایشی زندگی و عادات زندگی توجه دارد. عبارت «شیوه زندگی» که ماکس سور (Max Sorre) (به کار می‌برد تمام جنبه‌های فرهنگی، مادی، معنوی و اجتماعی که بر فرم تأثیر می‌گذارد را شامل می‌شود. ردفیلد (Redfield) محتوای اجتماعی- فرهنگی شیوه زندگی را چنین توضیح می‌دهد:

- فرهنگ: مجموعه اندیشه‌ها، نهادها و فعالیت‌های قراردادی و پذیرفته‌شده یک ملت.
- اخلاق: مفهوم سازمان‌یافته از بایدها.
- جهان‌بینی: شیوه دیدن جهان، خاص یک قوم.
- خصوصیت ملی: شخصیت یک قوم یا انسان‌هایی که به‌طور معمول در اجتماع ظاهر می‌شوند (Redfield, 1953: 85). با مقایسه تعاریف می‌توان دریافت شیوه زندگی و شاخص‌های آن؛ کلیه کنش‌ها و رفتارهای فرد و تعاملات و ارتباطات وی با محیط پیرامون و دیگران و به‌طور کلی محیط اجتماعی اطراف که معمولاً قابل مشاهده، توصیف و اندازه‌گیری است را شامل می‌شود؛ بنابراین شیوه زندگی کلیه جنبه‌های عینی، مشهود و ملموس فرهنگ و نظام ارزشی یک جامعه را در برمی‌گیرد. جامع‌ومانع بودن این مفهوم؛ موجب عدم دستیابی به تعریف تغییرناپذیری از آن شده است.

نه تنها در درون رشته‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی، بلکه در جامعه‌شناسی نیز برداشت‌های متفاوتی از شیوه زندگی وجود دارد. سه دلیل اصلی برای تعدد تعاریف قابل ذکر است: دلیل اول؛ از دریچه جامعه‌شناسی معرفت به موضوع نگاه می‌کند و تغییر شرایط اجتماعی را بر تعدد تعاریف، به مثابه نوعی شناخت، مؤثر می‌داند. دلیل دوم، چندپارگی، تخصصی شدن و محدود شدن قلمرو موضوعی علوم است که به صورت

شتابانی به وقوع پیوسته است. سومین، تفاوت در دیدگاه‌های نظری درون هر یک از رشته‌هاست. (حسنی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۷)

جدول ۱. نظریات پیرامون شیوه زندگی و شاخص‌های آن

نظریه پردازان	نظریات پیرامون شیوه زندگی	شاخص‌های شناخت شیوه زندگی
آدلر	انسان‌ها را نمی‌توان به انواع تقسیم کرد. هر انسان شیوه زندگی فردی خود را دارد که براساس غلبه بر یک‌رشته حقارت‌ها تشکیل می‌شود و بر جنبه‌های ذهنی و درونی تمرکز داشته و حاصل خوی‌ها و منش‌های فرد است (Adler, 1997: 48).	شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی: فرهنگ و هر آنچه بر جنبه‌های ذهنی و درونی شخص دلالت دارند.
زیمل (Simmel)	شیوه زندگی عینیت‌بخشی به تلاش‌های انسان برای یافتن ارزش‌های بنیادین یا دستیابی به فردیت و یگانگی برتر خود و شناساندن آن به دیگران است. (زیمل، ۱۹۹۰: ۴۳۶)	
بورديو	شیوه زندگی مجموعه‌ای از فعالیت‌های نظام‌مند که ناشی از ذوق و سلیقه فردی می‌باشند و بیشتر جنبه عینی و بیرونی دارند و به‌صورت نمادین به فرد هویت می‌بخشند و موجب تمایز اقشار مختلف اجتماعی می‌شوند. (بورديو، ۱۹۸۴: ۱۷۴-۱۷۶)	نظریاتی که بر رفتارها و فعالیت‌های عینی تمرکز داشته‌اند و نمود خارجی ذهنیات و باورها را رفتارهای عینی می‌باشند به عبارتی شیوه زندگی را می‌توان صرفاً بر اساس فعالیت‌ها و رفتارها بررسی نمود. مؤلفه‌هایی چون نوع تغذیه، سرپناه و معماری، گذراندن اوقات فراغت و تفریحات، پوشاک و نحوه لباس پوشیدن، تعامل با دیگران، ارزش‌های خانوادگی و اجتماعی، خودآرایی.
مک کی	شیوه زندگی الگویی برخاسته از ارزش‌ها و باورهای مشترک یک گروه یا جامعه است که به‌صورت رفتارهای مشترک جلوه‌گر می‌شود. (مک کی، ۱۹۶۹: ۸۱)	
کلاکھون	شیوه زندگی مجموعه‌ها یا الگوهای خودآگاه و تکامل‌یافته‌ی ترجیحات فردی در رفتار می‌باشد.	

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۴۵

<p>ویبلن ویر (Weber) گیدنز</p>	<p>هر دو جنبه‌های نظریه پردازان گروه اول و دوم را لحاظ نموده‌اند و شیوه زندگی را شامل جنبه‌های عینی؛ یعنی رفتارها و فعالیت‌ها و همچنین ذهنی یعنی ارزش‌ها و نگرش‌های افراد و اجتماعات می‌دانند.</p>	<p>نظام‌ها و ساختارهای زندگی فردی و اجتماعی، اقتصادی و سیاسی: مؤلفه‌هایی چون نوع و شیوه تغذیه، خودآرایی و پوشاک، نوع سکونتگاه، وسایل حمل و نقل، شیوه گذراندن اوقات فراغت و تفریح، تعامل با خود و دیگران و با محیط پیرامون، آزادی، کیش، تولیدات و فرهنگ مصرف، کار و تلاش، توزیع قدرت و سایر.</p>
<p>ماکس سور</p>	<p>شیوه زندگی، تمام جنبه‌های فرهنگی، مادی، معنوی و اجتماعی که بر فرم تأثیر گذارند را شامل می‌شود.</p>	

۵. شیوه زندگی زنان و مردان لرستان: بحث در یافته‌ها

شناخت شیوه زندگی زنان در درک جایگاه اجتماعی، خانوادگی و چگونگی نگرش جامعه به آن‌ها نقش مهمی ایفا می‌کند. پژوهش پیرامون شیوه زندگی زنان لرستان بدون در نظر گرفتن شیوه زندگی مردان، کامل نخواهد بود و میان این دو ارتباط متقابل وجود داشته؛ لذا سفرنامه‌ها با محوریت درک چگونگی شیوه زندگی زنان و در مواردی مردان لرستان، مورد بررسی قرار خواهند گرفت که حاصل آن، درک جایگاه خانوادگی و اجتماعی زنان لرستان و نیز چگونگی نگرش سیاحان به وضعیت آنان خواهد بود.

۱.۵ بازتاب ساختار سیاسی و اجتماعی جامعه در شیوه زندگی

نظام سیاسی و اجتماعی حاکم بر لرستان؛ نظامی فئودال بر پایه دسته‌بندی ایلی و قبیله‌ای است که یکجا شدن قدرت را در پی ندارد، بلکه به سبب هم‌چشمی که در میان ایل‌ها یا در میان بزرگان یک ایل پدید می‌آید، زمینه پراکندگی را فراهم می‌آورد. طوایف پیشکوه برخلاف آنچه در بختیاری معمول است، دارای یک خان نیستند، امور هر طایفه را ۴ یا ۵ نفر از بزرگان اداره می‌کنند و در مورد تصمیم‌گیری این بزرگان به‌طور مساوی در بحث و اظهار نظر شرکت می‌کنند. این سیستم در میان سایر ممالک آسیا فوق‌العاده نادر است. سیستم سیاسی این طوایف لر بیشتر به نظام جمهوری می‌ماند تا سیستم فئودالی بزرگ مالکی؛ اما در پشتکوه؛ والی تمام قدرت شاهانه اجدادش را حفظ کرده است (راولینسون، ۱۳۶۲: ۱۵۴).

سیستم سیاسی مشابه جمهوری و عدم تمرکز قدرت، تقسیم قدرت و درعین حال همبستگی اجتماعی (راولینسون، ۱۳۶۲: ۱۵۴، بیشوپ، ۱۳۷۵: ۵۲)، خودسر و آزاد بودن و عدم اطاعت از حکومت مرکزی؛ اداره جامعه با مقررات و معیارهای اجتماعی (ظل السلطان، ۱۳۶۸: ۶۰۴،

فوریه، ۱۳۸۵: ۲۶۸، استارک، ۱۳۶۴: ۹)، خوش بودن و درعین حال انضباط و فرمان‌برداری آنان در زندگی اجتماعی (کرزن، ۱۳۷۳: ۳۴۰) از ویژگی‌های شیوه زندگی آن مردمان بوده و بازتاب آنان را در ساختار خانواده و شیوه زندگی زنان می‌توان مورد پیگیری قرار داد.

۲.۵ میزان تابعیت زنان و نقش آنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی

عوامل بسیاری موجب تابعیت زنان و فرودستی آنان می‌شود، برخی از آنان؛ شامل مسائل اقتصادی و ارتباط متقابل شیوه زندگی مردان و زنان، دیدگاه‌های قومیتی و تعریف جامعه از جنسیت و مقام زن می‌باشند. در ادامه به این موارد در گزارش‌های برجای‌مانده پرداخته و موردتحلیل قرار خواهند گرفت.

۱.۲.۵ مسائل اقتصادی و ارتباط متقابل شیوه زندگی مردان و زنان

فعالیت‌های اقتصادی که در گزارش‌ها ثبت شده به این شرح می‌باشند: تهیه سیاه‌چادر، ساختن انواع یراق اسب (راولینسون: ۱۵۵)، پشم‌چینی، پشم شویی، پشم‌ریسی، رنگرزی، قالی‌بافی، تهیه زیراندازهای نمدی، پوشش‌های نمدی مخصوص اسب‌ها، پارچه‌بافی، خیاطی، خورجین دوزی (دوبد: ۱۷۸، سیاح محلاتی: ۲۳۵، بیشوپ: ۵۲، استارک: ۴۳) تهیه هیزم و زغال، ساخت چپق، تهیه و فروش پوست سمور، محصولات باغی و انواع کشمش و تهیه میوه‌های خشک (دوبد: ۱۶۵، افشار: ۱۴۳، سیاح محلاتی: ۲۳۵، کرزن: ۳۳۹، بیشوپ: ۵۲، ویلسون: ۳۰۰) تولید گوشت گوسفند و بز، پنیر، کره، روغن حیوانی، دوغ، کشک، ماست، پرورش قاطر (دوبد: ۱۸۱، سیاح محلاتی: ۲۳۵، کرزن: ۳۳۹، بیشوپ: ۵۲) کشت صیفی‌جات، گندم و برنج، ذرت، حبوبات، شکار بلدرچین، تیهو، کبک، شکار بز کوهی و آهو، استخراج سرب و تهیه مهمات (افشار: ۱۴۳، سیاح محلاتی: ۲۳۵، بیشوپ: ۵۲، همدانی: ۱۴۷) تهیه مازو از درختان بلوط، کتیرا، (ویلسون: ۳۰۰) پخت انواع نان محلی جهت مصرف خانواده و فروش. (نجم الدوله: ۶۳)

در بین ایلات، اکثر کارها را زنان انجام می‌دهند. برخی از امور کشاورزی و انبار کردن غلات و بافندگی و ریسندگی را نیز به عهده دارند. مردان کارهایی مانند شخم‌زدن، دروکردن، هیزم کنی و تهیه زغال، چوپانی و گله‌داری و دفاع از اموال و خانواده را درمقابل دشمن به عهده دارند. چادر سیاه و یراق اسب که لرستان به داشتن بهترین نوع آن شهرت دارد، توسط زنان تهیه می‌شود (راولینسون، ۱۳۶۲: ۱۵۵).

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۴۷

دوبد به تقسیم کار در طبخ خوراک اشاره می کند: «زنان فوراً به طبخ برنج مشغول شدند درحالی که رئیس خانواده - مرد- بره ای را کشت و برای کباب آماده کرد» از قالیبافی به عنوان فعالیت اوقات فراغت زنان که بخشی از درآمد آنان را نیز تشکیل می دهد یاد می کند (دوبد، ۱۳۶۲: ۱۴۵ و ۱۵۴).

آنان - زنان لرستان - زندگی مشقت باری دارند. دوشیدن شیر گاو و گوسفند با ایشان است. ماست را در کیسه خشک می کنند و از شیر هم کره می گیرند و در نصب و پیاده کردن چادرها کمک می نمایند و فرش می بافند و با موی بز چادر می سازند. مردها نیز مانند زن ها زندگی آسانی ندارند؛ اما از آسایش بیشتری برخوردارند. کشت و کار می کنند. خرمن می کوبند و به قطع اشجار می پردازند. اگر فرصتی هم پیش آید جلو چادر باحالتی خوش و بی غم چپق و قلیان می کشند (کرزن، ۱۳۷۳: ۳۴۱).

استارک به برافروختن آتش تژگاه^۳ برای تهیه چای و صبحانه، تهیه خمیر و پختن نان، آوردن آب از چشمه ها، پشم ریزی، قالی بافی و آژیه دوزی^۴ توسط زنان و نیز به پختن نان و غذا و دم کردن چای توسط مردان بومی همراهش در سفر اشاره کرده است (استارک، ۱۳۶۴: ۱۲ و ۹۰ و ۹۹ و ۱۱۵ و ۱۱۶).

بسیاری از مردان لرستان؛ اوقاتی از سال را خارج از شهر و یا محل زندگی خود به دلایلی چون تجارت، کشاورزی، کوچ، تولید برخی اقلام درآمدزا و شرکت در جنگ ها به سر می برده اند، لذا تصمیم گیری ها و سایر امور به عهده زنان بوده و این مورد را می توان از گزارش ادموندز استنباط نمود:

گفته می شود هرگاه زن لری مشتاق بازگشت شوهرش به خانه باشد، طلسمی را که روی آن دعا نوشته شده به یک نعل اسب وصل می کند و آن را در آتش می اندازد. امروز هنگامی که حسین خان بیرانوند مجلس را باعجله به قصد بازگشت به خانه ترک گفت، حضار به صورت بی ادبانه ای از تصمیم او در رابطه با چنین طلسمی سخن گفتند (ادموندز، ۱۳۶۲: ۱۲۲).

با توجه به گزارش ها، نظام اقتصادی و شیوه زندگی مردمان لرستان بخصوص زنان بیان کننده نوعی آمیختگی میان فعالیت های روزانه و اشتغال آنان بوده است و از طرفی حجم بالایی از تولیدات درآمدزا را زنان به عهده داشته اند. درعین حال تولید بسیاری از محصولات نیز به فعالیت های مشترک زنان و مردان نیازمند بوده است. این همکاری در عین تقسیم کار موجب برقراری تعادل نسبی قدرت بین هر دو جنس و نوعی همبستگی را نیز به دنبال داشته و از

۱۴۸ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۴، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲

طرفی موجب افزایش نقش زنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و امور اجتماعی بوده و در بسیاری موارد به اختیار تقریباً کامل دختران و زنان بر دارایی‌ها و درآمدهای خود منجر می‌شده است.

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۴۹

تصویر شماره ۳: پخت نان، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159665664

تصویر شماره ۲: مشک زنی و تهیه دوغ و کره، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: آرشیو کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159664547

تصویر شماره ۱: زنان ایلات در حال مشک زنی، امیر خان جلیل الدوله قاجار، ۱۲۷۹ شمسی، آرشیو کاخ موزه گلستان.

تصویر شماره ۶: پشم ریزی، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159663890

تصویر شماره ۵: همکاری در دوشیدن شیر دامها، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159618761

تصویر شماره ۴: پخت نان، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159665543

تصویر شماره ۹: شست‌وشو در رودخانه خرم‌آباد، هارلی،
۱۲۹۹ شمسی: آرشیو کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159635262

تصویر شماره ۸: تأمین آب توسط زنان از چشمه، هارلی،
۱۲۹۹ شمسی: آرشیو کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159631783

تصویر شماره ۷: پشم‌ریسی، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: کتابخانه
ملی استرالیا: nla.obj-159665383

تصویر شماره ۱۲: شستن پشم توسط زنان، هارلی، ۱۲۹۹
شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159664014

تصویر شماره ۱۱: پشم‌چینی، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: آرشیو
کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159621881

تصویر شماره ۱۰: پشم شویی زنان و مردان، هارلی، ۱۲۹۹
شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159619008

۲.۲.۵ دیدگاه‌های قومیتی و تعریف جامعه از جنسیت و مقام زن

جوامع مختلف؛ جایگاه جنسیتی و جنسیت را متنوع و حتی متضاد تعریف می‌کنند که نقش مهمی در تعریف جایگاه و مقام زنان دارد. گزارش‌های استارک دیدگاه‌های متفاوت مردان نسبت به زنان را بازتاب داده اند. برخی به توجه مردان به نوع تغذیه زنان اشاره دارند:

علیداد در گودال کوچکی آتش روشن کرد. پس از درست کردن خمیر، نان پختند. شاه رضا برای قوطی‌های ساردین شروع به جستجوی خورجین کرد. به او گفتم از این پس وقتی در بیابان‌ها و جاهای دور از آبادی مسافرت می‌کنیم بایستی حتماً جوجه کشته یا زنده‌ای با خودمان بیاوریم. هر سه نفر تأیید کردند و گفتند ما هم معتقدیم با توجه به ظرافت جسم زنان، وجود این غذاها برای آنان امری ضروری و منطقی است (استارک، ۱۳۶۴: ۹۰).

از تفاوت دیدگاه مردان در لزوم پذیرفتن تصمیمات زنان سخن گفته:

پیشنهاد کردم ناهار را در بلندترین نقطه کوه بخوریم به احساسات علیداد برخورد. او مردی ستیزه‌جو بود که درباره مقام زنان به‌طور کلی نظراتی افراطی داشت. علیداد نگاه به‌طرف شاه رضا کرد. معذالک شاه رضا می‌دانست وقتی زنی تصمیمی می‌گیرد چه باید کرد و با پیشنهاد من موافقت کرد (همان: ۱۰۲).

در خاطراتش دشمنی راهنمایش «گرم» از اهالی لرستان را با مردم هرسین شرح می‌دهد که می‌توان دیدگاه گرم نسبت به زنان را دریافت. «ده سال پیش من با زنی هرسینی ازدواج کردم و در آن شهر اقامت داشتم، نزاعی درگرفت و یک نفر را به ضرب گلوله کشتم. البته حق با من بود.» سپس به ماجرای محاصره خانه‌اش توسط اهالی هرسین می‌پردازد و از همکاری همسرش در تیراندازی به محاصره‌کنندگان و نجات وی سخن گفته:

از آن موقع تاکنون به هرسین مراجعه نکرده‌ام. پرسیدم با زنت چکار کردی؟ امیدوارم با توجه به کار او و مفید بودنش او را با خود همراه آورده باشی. گفت بعدها کسانی را به دنبالش فرستادم و او را آوردند، هنوز همسر من است. سپس به‌عنوان حقیقتی مسلم اضافه کرد که او مرا نجات داد و به‌اندازه مردی ارزش دارد (استارک، ۱۳۶۴: ۶۶ و ۶۵).

همچنین به جایگاه زنان در جامعه لرستان اشاره داشته:

بعد از ناهار، کریم‌خان ما را ترک کرد. در قسمت دیگر خانه، مادرش را در میان خدمه جای داده بود. مادر کریم‌خان به نام عنبر بانو؛ کلفت صید مهدی خان، پدر کریم‌خان بوده و

اعتبار زیادی در میان زنان ندارد. در لرستان «زن» مقامی ارجمند داشته و خان‌های عمده لرستان چنانچه مادر نام‌آوری داشته‌اند به نام مادر مشهور شده‌اند (همان: ۲۶).

۳.۵ تسلط و بهره‌مندی زنان از منابع قدرت (استقلال مالی، قدرت تصمیم‌گیری و مدیریت، تسلط بر فضاهای زندگی)

از انگیزه‌های فعالیت‌های زنان می‌توان به کسب درآمد، بالا بردن رفاه و توان اقتصادی خانواده، ارتقاء جایگاه خانوادگی و اجتماعی خود و شوهر، افزایش نقش خود در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی اشاره نمود. در ادامه گزارش‌هایی که تسلط زنان بر منابع قدرت را بازتاب داده‌اند، آورده خواهند شد. از بزرگانی که ظل السلطان برای آزادی او وثیقه خواسته بود، میر تیمور بود

وی نخست در خرم‌آباد به تکاپو افتاد، شاید دو هزار تومان از سرمایه‌داران خرم‌آباد قرض کند. در آن اوقات (۱۲۵۷ شمسی) دو هزار تومان وجه بسیار کلانی بود و کمتر اشخاصی یافت می‌شدند که این مبلغ را بدون هیچ‌گونه وثیقه‌ای به میر تیمور خان وام بدهند. وی از تهیه این وجه مأیوس گردید و از طرفی مظفر الملک به وی اجازه خروج از شهر را نداده بود که این وجه را از طایفه خود بگیرد. ناگزیر زن و بچه خود را نزد «آغا سلطان» زوجه مهرعلی خان که به‌عنوان زنی ثروتمند شناخته شده بود، فرستاد. آغا سلطان که بانویی بلندنظر و شایسته بود، بی‌درنگ [شوهر وی با میر تیمور خان دشمنی دیرینه داشت] زینت‌آلات خود را به زوجه میر تیمور داد و پیغام داد چون شخصاً چنین پولی را حاضر ندارد، لذا این اشیاء که بهایشان چند برابر دو هزار تومان است نزد شما می‌فرستم که نزد یکی از سرمایه‌داران خرم‌آباد گرو گذاشته و پول مورد احتیاج را قرض کنید (والی زاده معجزی، ۱۳۸۰: ۲۴۲).

یکی از نکات قابل توجه؛ دشمنی دیرینه بین شوهر آغا سلطان و میر تیمور خان است که علی‌رغم این دشمنی آغا سلطان با اقدام خود آزادی میر تیمور خان را امکان‌پذیر نمود و در این عمل از هر حیث دارای استقلال کامل بود. ادموندز به خرید باغی توسط مادر مهرعلی خان اشاره نموده:

گفتگو با خنده و شوخی توأم بود و مخصوصاً به باغی که مادر مهرعلی خان در نواحی منگره خریده بود مربوط می‌شد. از زمان خریداری آن باغ تاکنون مناسبات خوانین سگوند

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۵۳

با خوانین میر خوب نبوده؛ ولی به هر حال انجام آن معامله هوشیاری این زن را به ثبوت می‌رساند (ادموندز، ۱۳۶۲: ۷۰).

لایارد به ریاست قلعه توسط همسر محمدتقی خان بختیاری اشاره می‌کند: «در غیاب محمدتقی خان، خاتون جان خانم، فرماندهی قلعه را به عهده دارد. وی دختر یکی از خوانین لرستان است» (لایارد، ۱۳۶۷: ۱۶۰). شیوه زندگی زنان لرستان اعم از ایلات، روستایی و شهرنشین در گزارش‌های استارک بازتاب داشته، وی به مدیریت خانه و قلعه در غیاب خان‌ها توسط همسر و به مناسبات خانوادگی زنان و تعامل آنان با خودش، استقلال مالی و تسلط آنان بر فضاهای زندگی پرداخته:

در غیاب خان، زنش خانه و قلعه را اداره می‌کرد؛ مانند ملکه‌ای می‌خرامید، در عین حال هیچ‌یک از آثار فروتنی بانوان ایرانی در او دیده نمی‌شد. مرا در کنار خود جای داد، در آغوشم کشید و گفت: خواهرش هستم. تمام این مدت پسرعموها، عموها، عمه‌ها، برادران و دامادها به صورت نیم‌دایره‌ای در مقابل تژگانه نشسته، منتظر بودند تعارفات زنانه تمام شود (استارک، ۱۳۶۴: ۱۲ و ۹).

وی به ملاقات خود با خانواده دیگری پرداخته: به خانه کریم‌خان برادر مهرعلی‌خان^۵ رسیدیم. کریم‌خان در منزل بود. وقتی رسیدیم، دو خانم خانه که یکی همسر و دیگری مادرزنش بود مشغول استحمام بودند. معلوم شد پیام‌های مکررش برای گرفتن کلید بهترین اتاق پذیرایی و اظهار این مطلب که ما گرسنه‌ایم، کوچک‌ترین اثری در آن‌ها ندارد. در حدود دو ساعت دیگر طول کشید و من و میزبانم داشتیم از گرسنگی غش می‌کردیم. ما مقابل یک‌دیگر روی فرش در دومین اتاق مناسب خانه نشسته بودیم. کریم‌خان سری تکان داد و گفت: خانم ببین در لرستان با مردها چگونه رفتار می‌شود؟ می‌خواستم با ذکر این مطلب که در دیگر نقاط دنیا هم وقوع چنین رفتاری همیشه محتمل است او را آرام کنم، پیام‌های دیگری هم که برای خانم‌های متمدن فرستاده شد، بلااثر بود. حدود ساعت چهار بعدازظهر آمدند. اندکی بعد سفره پهن شد. کریم‌خان ضمن صرف غذا مرتباً زیر لب غرغر می‌کرد اما لحن غرغرش با اعتماد نفس توأم نبود. تصور می‌کنم دلیل این حالت وجود پیوند محکمی بود که این دو زن علیه او داشتند. مادرزن آشکارا حالت خطرناکی به خود گرفته و رفتارش تهدیدآمیز و آمرانه بود و نشان می‌داد دارای درآمد مستقلی است. گفت نخستین شوهرش قبل از اینکه خود را از دستش رها سازد، مرتباً او را کتک می‌زده، من نمی‌توانستم در دل خود از تحسین چنین

مرد شجاعی که قادر بوده با او چنین رفتاری داشته باشد، خودداری کنم (همان: ۲۵). همچنین بیان می‌کند:

در ایران زن به قدری فاقد اهمیت است که اگر مرتکب حماقتی شود، خودش مسئولیتی ندارد بلکه خانواده‌اش مسئول است، فعلاً خانواده من حاجی راهنما و همراهان لرم بودند که بدون سرزنش و اعتراضی نسبت به من در برابر تندی و خشونت مأمور تعظیم کردند و پوزش خواستند. (همان: ۳۰)

با توجه به موارد فوق، به نظر نمی‌رسد این رفتار مردان ناشی از فاقد اهمیت بودن زنان باشد. شکایت میرزا محمد مستوفی لرستان از نظام السلطنه در سال ۱۲۹۵ شمسی نیز حاوی نکات قابل تأملی است:

امین مالیه که شش ماه قبل از مرکز به خرم‌آباد آمده برای حصول مقاصدش تعلیماتی به او [نظام السلطنه] حالی کرده، زنی که داخل شهر شد، شاهی بگیرند و هر وقت خارج شد هم شاهی [بگیرند]. تهیه اطعمه و اقمشه و آذوقه طوایف و شهر به عهده زنان است، امین مالیه نظر به فایده خودش، در سر هر گذر ژاندارم مستحفظ قرار داده غالباً زن‌های محترم خان‌های لرستانی که سوار مادیان هزارتومانی بوده به شهر بیایند و ده روز دیگر بروند. جلو مخدرات محترم را ژاندارم گرفته از مادیان پیاده‌اش کرده برای ده شاهی و او را به اداره مالیه می‌برد که مالیه خودش به‌شخصه بلیت بدهد. روزی پنجاه زن محترمه و زن‌های طوایف در دست ژاندارم‌ها به اداره برده و دو ساعت سه ساعت در دست اجزای مالیه برای ده شاهی توقیف بوده (قاسمی، ۱۳۹۰: ۱۷۹).

گزارش، به دریافت مبلغی از زنان خرم‌آباد و نیز زنان عشایر و روستا که به خرم‌آباد در آمدوشد بوده‌اند، اشاره دارد. علاوه بر منفعت‌طلبی مالیه، میزان حضور زنان در اجتماع و انجام بخشی از فعالیت‌های روزانه آنان در خارج از خانه و استقلال نسبی مالی آنان را می‌توان دریافت. به اقامت موقت زنان عشایر در شهر خرم‌آباد نیز اشاره شده که بر اساس منابع در خانه‌ی اقوام و بستگان اقامت داشته یا دارای خانه شخصی بوده‌اند و همین مراودات اجتماعی میان زنان عشایر و روستا و شهری؛ سبب تأثیر متقابل اخلاقیات آنان بر یکدیگر بوده تا جایی که برخی هنرها مانند فرش‌بافی را زنان شهری از زنان روستایی و عشایر یاد گرفته و جاجیم‌بافی را زنان عشایر از زنان شهری و روستایی آموخته بودند. در شکایت سال ۱۳۲۰ از تصرف عدوانی هنگ ۱۳ ارتش به نخست‌وزیر، از زنانی نام برده شده که مالک بخشی از اراضی کشاورزی و باغات اطراف خرم‌آباد بوده‌اند. (همان: ۲۷۷)

۴.۵ حضور اجتماعی زنان، بازتاب ویژگی‌های اخلاقی و آزادی‌های اجتماعی

اغلب گزارش‌های سیاحان در لرستان به زنان غیرشهری اشاره داشته‌اند. برخی از عشایر و روستاییان در خرم‌آباد دارای سکونت موقت و یا دائمی بوده‌اند و با اهالی شهر، پیوندهای خویشاوندی داشته‌اند؛ بنابراین ویژگی‌های اخلاقی زنان عشایر و روستا و شهرنشین بر یکدیگر تأثیرگذار بوده‌اند. گزارش‌ها به اهل معاشرت و اجتماعی بودن زنان، تعامل آنان با آشنایان و بیگانگان، بی‌پرده صحبت کردن و رُک‌گویی، جسارت و مسلط بودن برخی زنان به تیراندازی و سوارکاری اشاره داشته‌اند.

۱.۴.۵ اهل معاشرت و اجتماعی بودن: تعامل با آشنایان و اقوام و بیگانگان

چگونگی تعامل با خود، تعامل با دیگران اعم از خانواده، آشنایان و بیگانگان، بازتاب میزان اجتماعی بودن انسان‌هاست. لایارد به ویژگی‌های همسر محمدتقی خان بختیاری اشاره نموده: بالا بودن جایگاه وی، اجتماعی و اهل معاشرت بودن و شرکت در مباحث و تصمیم‌گیری‌های خاندان، ریاست و مدیریت قلعه در غیاب شوهرش.

خاتون جان خانم سوگلی و همسر بزرگ محمدتقی خان و مادر سه فرزند وی بود. محمدتقی خان شخصاً یک مسلمان به تمام معنی و در مسائل مذهبی بسیار دقیق و سخت‌گیر بود. من برخلاف آداب حرم اجازه داشتم با خاتون جان خانم به‌صرف غذا بپردازم. به همین مناسبت گاهی محمدتقی خان به شوخی مرا سرزنش می‌کرد که آداب و رسوم اروپایی را وارد «اندرون» او کرده‌ام. وی دختر یکی از خوانین لرستان؛ خانمی صاحب مرتبت و متشخص و شایسته این همه عزت و احترام بود. (لایارد، ۱۳۶۷: ۹۴ و ۹۵)

در غیاب محمدتقی خان فرماندهی قلعه را به عهده داشت. (همان: ۱۶۰) وی از خاتون جان خانم، به‌عنوان زنی مهربان که اجازه داده با او و خان در اندرونی زندگی کند و از دوران بیماری خود که تحت پرستاری‌های مادرانه وی بوده یاد نموده است. (همان: ۹۴) سیاحان به تسامح و گاهی تعصب، مهمان‌نوازی و نیز اهل معاشرت بودن این مردمان اشاره نموده‌اند؛ دوید آنان را مردمانی بسیار کنجکاو و حتی گستاخ، کمتر خجول و همیشه آماده خدمت و یاری‌دادن به مسافری که برحسب اتفاق به زندگی آن‌ها وارد می‌شود، یاد نموده است (دوید، ۱۳۶۲: ۱۸۳). عبدالطیف شوشتری آنان را این‌گونه معرفی می‌کند: «بسیاری از مردم آن صحرانشین‌اند اما غریب دوست و به مهمان‌نوازی مشتهر و تولای ائمه اطهار صلوات الله علیهم در سرشت

آن‌ها مخمر است» (شوشتری، ۱۳۶۳: ۱۷۴). لایارد به احترامی که ساکنان این منطقه نسبت به سادات داشته‌اند، اشاره می‌کند و از تعصبات دینی میان آنان سخن گفته است (لایارد، ۱۳۶۷: ۲۹۱). «مذهب آن‌ها درست معلوم نیست، اکثریت با شیعه است، ولی پیرهای مختص به خود نیز دارند و مزار آن‌ها را مقدس می‌شمارند. آثاری از آداب یهود نیز در میان ایشان مشهود است. علی‌الهی نیز در میان ایشان دیده می‌شود» (کرزن، ۱۳۷۳: ۳۴۱).

در این مدت کم به زبان لری آشنا شده‌ام و با افراد ایلات مختلف لرستان تماس گرفته و مذاکره می‌کنم، مثل همه ایرانی‌ها فوق‌العاده بامحبت و مهربان و مهمان‌نوازند. تنها اشکال این است که چون در دیانت اسلام تعصب کامل به خرج می‌دهند؛ مرا که فرنگی و پیرو آیین مسیح هستم، نجس می‌دانند و در موقع معاشرت خیلی پرهیز می‌کنند (ویلسون، ۱۳۴۷: ۱۸۶).

لرها شیعه هستند. نماز نمی‌خوانند و به نظر می‌رسد بدون این مسائل زندگی را سپری می‌کنند. در بین لرها از تعصبی که مانع تجلی روح مهمان‌نوازی آن‌ها بشود برخلاف بسیاری از روستاییان ایران، اثری دیده نمی‌شود و پیروان مذاهب دیگر را اذیت نمی‌کنند. شکایت و گله لرها از ارمنی‌ها و یهودیانی که جرئت می‌کنند و برای خرید و فروش عتیقه وارد این منطقه شوند، این است که معمولاً از خوردن و آشامیدن در کاسه‌های آنان امتناع می‌کنند (استارک، ۱۳۶۴: ۳۴ و ۳۵).

دوبد در گزارش خود آورده:

از مهمان‌نوازی آنان زیاد متعجب نشدم زیرا قبلاً آگاه شده بودم که لره‌های این منطقه خونگرم‌اند. اغلب هنگامی که به چادر ایلیاتی‌ها نزدیک می‌شوی؛ زنان را می‌بینی که برای مهمان‌گریه گیاه خوشبو دود می‌کنند و این نشانه خوشامدگویی است که از صمیم قلب می‌گویند (دوبد، ۱۳۶۲: ۱۸۳ و ۱۴۵).

از دیدگاه؛ آنان پذیرایی از مهمان ضروری بوده و استقبال از مهمان به عهده مردان و زنان خانواده بوده است. لایارد که به زبان این مردمان آشنا بوده، به وساطت زنان برای آنچه مردان موفق به انجام آن نشده‌اند اشاره نموده و آنان را اهل شرکت در مذاکرات و کمتر خجول و مهمان‌نواز دانسته:

در لرستان بودیم، غلامعلی بیک به خاطر اینکه سکنه سیاه‌چادرها از او استقبال نکردند و شرایط مهمان‌نوازی را به‌جای نیاوردند به سربازانش دستور داد شب را در هوای آزاد بیتوته نمایند. اهالی از غلامعلی بیگ عذرخواهی نمودند. زن‌ها و کودکان را فرستادند تا از او

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۵۷

بخواهند که آن‌ها را متهم به میهمان نانوایی نکنند. غلامعلی بیک قبول نمود. همراهان بین چادرها تقسیم شدند و من و سید ابوالحسن مهمان چهار برادر شدیم که به‌طور مجرد و به‌اتفاق خواهر ۱۷ ساله‌شان باهم زندگی می‌کردند. این دختر دارای موها و چشمان سیاه و درعین حال بسیار جذاب و زیبا بود. برخلاف زنان شهری تظاهر به خجالت و کم‌رویی نمی‌کرد و در مذاکرات ما شرکت می‌جست. این خانواده هر چه داشته‌اند به دست عمال حکومت لرستان به جبر گرفته‌شده به همین خاطر به گرمی از غلامعلی بیک استقبال نکرده بودند. اشرفی شامی تهیه کرد و همه باهم تناول نمودیم. او و برادرانش متوجه هویت اروپایی من نشدند (لایارد، ۱۳۶۷: ۳۰۰).

وساطت زنان از آن جهت بوده که به حرمت آنان، رفع دشمنی و کدورت، امکان‌پذیر بوده است. ادموندز به زبان این مردمان آشنا بوده، از گفتگوی خود با یکی از زنان سخن گفته و او را میهمان‌نواز و اهل معاشرت دانسته:

ملاقتی می‌گویند خانمی به نام «شکر» خواهر لطفعلی خان و همسر میرزا؛ اجازه خواسته مرا ببیند و این حادثه جدیدی است که منتظرش بودم. فردا بعد از صبحانه؛ شکر خانم وارد شد. زنی حدود ۳۵ سال با همان لباس معمول. وقتی وارد شد عصبی بود، ورود مرا خوشامد گفت. یادآور شد که ورود من برای میرها مایه مسرت است. گفتم از میهمان‌نوازی که همه نشان دادند کاملاً خشنود و سپاسگزارم؛ بخصوص اینکه با بانویی شریف ملاقات کردم؛ ما هم مادر و خواهر داریم و اگر به خواست خدا برگردم؛ خواهند کرد که آیا با زنان و بچه‌ها صحبت کرده‌ام و اگر بگویم نه بیش از اندازه تعجب می‌کنند. دوست داشتم که این ملاقات طولانی باشد ولی کاروان منتظر بود (ادموندز، ۱۳۶۲: ۸۲).

استارک به قوانین مهمان‌نوازی و مسئولیت آنان در قبال میهمان، صمیمی بودن زنان با وی، اهل معاشرت بودن آنان با اقوام، دوستان و میهمانان البته با حفظ حریم‌های خاص خود اشاره نموده: «اگرچه در ابتدای کار با سوءظن برخورد می‌کنند ولی در قبال مهمان‌نوازی‌های خود انتظار تلافی از میهمان خود ندارند» (استارک، ۱۳۶۴: ۹ و ۳۵ و ۶۴).

میزبانان به تشییع جنازه رفته بودند. خانم صاحب‌منزل زنی جوان بود که رفتار زنان میان‌سال را داشت. گوشه سربند را باز کرد و کمی چای که در آنجا گره‌زده بود بیرون آورد. در حالی چپق را به یکدست داشت با دست دیگر چای دم کرد و به گفتگو با همراه من شاه رضا پرداخت (همان: ۱۰۹).

زنان منزل در محلی که مشغول پختن نان بودند مرا صمیمانه صدا زدند. کلثومه دختر جوان خانه که حدوداً ۱۴ ساله به نظر می‌رسید قبل از آماده شدن غذا آفتابه‌ای برای شست و شوی دست‌هایم آورد. (همان: ۱۱۳) پس از شام درباره دفینه‌های لرستان گفتگو کردیم، افراد قبیله یکی دو تا آمدند. محمود میزبان من و همراهانم بود، همسر محمود که چپق گلی را پس از فراغت از کار روزانه به دست گرفته بود، دم در نشسته بود و گاهی در گفتگوها شرکت می‌کرد؛ درعین حال از نظر رعایت آداب معاشرت سعی داشت که خود را دور نگاه دارد. (همان: ۱۱۴)

قوانین مهمان‌نوازی بر این اصل استوار است که آدم تا هنگامی که بر حریم کسی وارد نشده باشد دشمن محسوب می‌شود؛ وقتی وارد شد میزبانش نه تنها مسئول سلامت اوست بلکه مسئول پذیرایی از مهمان خود و افراد دیگر قبیله نیز است. ابتدا با سوءظن با آدم روبه‌رو می‌شوند تدریجاً پس از اینکه در مورد خودش توضیحاتی داد با او دوستانه برخورد می‌کنند. (همان: ۱۰۸)

این مردم تعاریف خاص خود را از غریبه و نامحرم داشته‌اند، چنانکه روابط خویشاوندی سببی، همسایه بودن، از یک قوم و قبیله، هم‌محله‌ای و همشهری بودن از مواردی بوده‌اند که نسبت یک غریبه را به آشنا تغییر داده و علاوه بر ایجاد همبستگی اجتماعی موجب افزایش تعاملات اجتماعی نیز می‌شده‌اند.

تصویر شماره ۱۳ و ۱۴: طبابت پزشکان اروپایی و آمریکایی در لرستان، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159622124 و nla.obj-159621285

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۵۹

تصویر شماره ۱۶ و ۱۵: حضور زنان در میدان بزرگ و بازار خرم‌آباد، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی:
کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159622368 و nla.obj-159622242

۲.۴.۵ بازتاب برخی ویژگی‌های اخلاقی زنان

۱.۲.۴.۵ بی‌پرده صحبت کردن و رک‌گویی زنان

در سفر ناصرالدین‌شاه به لرستان «هنگامی که شاه با کالسکه می‌آمد، یکی از زنان عشایر می‌گوید قبله عالم چرا روی خود را به ما نشان نمی‌دهد آمدیم شاه را ببینیم نه کالسکه را. شاه امر می‌کند اتاق کالسکه را بخوابانند که همه مردم او را به‌خوبی دیده» (والی زاده معجزی، ۱۳۸۰: ۲۵۵). استارک به زنانی پرداخته که از آنان خواسته بودند در امر خیاطی نظر دهند. آگاهی زنان از دوخت و دوز، چگونگی حضور و رفتارشان در جمع میهمانان بیگانه را می‌توان دریافت:

همه ساکنان چادرهای اطراف در چادر ما و دور ما نشستند، گفتند برای عبور از مرز باید کلاه پهلوی و شلواری تهیه کرد. شاه رضا راهنمای من بود، پارچه عبایی سیاه‌رنگ که از بازار بدره تهیه‌کرده بود را پیدا کرد. مسن‌ترها (مردان) پارچه را نگاه کردند، درست کردن شلوار را نمی‌دانستند، به دنبال زن‌ها فرستادند. زن‌ها از عقب چادر وارد شدند و با لحنی عتاب‌آلود گفتند: این پارچه برای شلوار کافی نیست و با آن فقط می‌شود نصف شلواری درست کرد. روی پارچه زانو زدند و با وجب اندازه‌گیری کردند. پس از چند بار زیرورو کردنش گفتند: به درد نمی‌خورد (استارک، ۱۳۶۴: ۸۲).

۲.۲.۴.۵ جسارت و مسلط بودن برخی زنان به امور تیراندازی و سوارکاری

ادموندز به ویژگی‌های یکی از زنان پرداخته: «همراهان شروع به خواندن ترانه «قدم خیر» نمودند. قدم خیر دختر کدخدا قندی به زیبایی، هوشیاری و جنگ‌آوری شهرت دارد» (ادموندز، ۱۳۶۲: ۷۸). «به منطقه لک‌ها رسیده‌ایم. همراه صید جعفر می‌گفت بسیاری از زنان

این ناحیه از تفنگ استفاده می‌کنند و مانند سلحشوران طایفه خود بر اسب می‌نشینند» (استارک، ۱۳۶۴: ۱۳۴). استارک به برخی از زنان منطقه پرداخته و آنان را با ویژگی‌هایی چون سوارکار، تیرانداز، شجاع، جسور و پرتلاش یاد نموده:

به جز قدم خیر سه زن قهرمان دیگر نیز وجود داشته، از بین آن‌ها «نازی خانم» که در قلعه‌ای نزدیک هرسین زندگی می‌کند به سن پیری رسید. دیگری «غزی» نام داشت. وقتی شوهرش او را طلاق داد، خودکشی کرد. او را شبیه پسر تربیت کرده بودند، همیشه سوار بر اسب همراه برادرش بود. دیگری «کاکلی» نام داشت که پس از مدتی جنگ با دولت وقت، سرانجام تشویق به تسلیم شد (همان: ۲۰۵ و ۲۰۶).

مادر کریم‌خان را توصیف می‌کند:

تصور می‌کنم در زندگی هرگز از کسی و چیزی نترسیده، عده‌ای پیشکار او را کشته بودند. پلیس نتوانسته بود آن‌ها را دستگیر کند. این زن شبی چراغ خانه را همچنان روشن نگه داشت تا متوجه غیبتش نشوند، برای پیدا کردن آدم کشان به کوهستان‌ها رفت. بعد از پنج روز آن‌ها را پیدا کرد، افراد و خویشان خود را به محاصره آن‌ها برد و همه را دستگیر و به مقامات تحویل داد. (همان: ۲۷)

پاسخ شریف الدوله به سپهبد امیر احمدی در فتح لرستان حاوی ویژگی‌های اخلاقی زنان و مردان منطقه بوده: «شریف الدوله پاسخ داد: این‌ها زنان‌شان هم در جنگ و عروسی یک روحیه دارند چه رسد به مردانشان» (والی زاده معجزی، ۱۳۸۰: ۴۸). امیراحمدی فرمانده قوای غرب در خاطراتش به ویژگی‌های زنان چون جسارت، تیراندازی، سوارکاری، مشارکت در امور اجتماعی اشاره نموده:

اشرف خانم این شاهزاده نازپرورده، این مدت که در میان عشایر زندگی کرده آن‌چنان متمایل به خوی آنان گردیده که با سایر زنان فرقی نداشت و مانند آنان در چالاکي و در صورت لزوم تیراندازی با مردان برابری می‌کرد. در این جنگ هولناک او چون سایر زنان عشایر سوار بر اسب‌های عربی خود را از مهلکه نجات دادند. چند تن از زنان توسط سربازان با گلوله کشته شدند (همان: ۸۱).

به اعدام دسته‌جمعی خوانین توسط پهلوی اشاره نموده و از «ملک‌زاده خانم» نام‌برده که پس از اعدام شوهرش داعیه ریاست داشت. «ملک‌زاده خانم شجاعت مردان ایل را دارد و اگر زن نمی‌بود چه بسا وجودش بسیار خطرناک بود» درنهایت علیرغم حمایت‌های خاندانش از

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۶۱

وی، او و پسر سیزده ساله اش توسط یکی از مردان مدعی ریاست؛ زمانی که با مأموران حکومتی برای ابلاغ حکم ریاست فرزندش به میان رقبا رفته بود به ضرب گلوله کشته شدند. (همان: ۱۸۷)

۵.۵ حجاب و پوشش: حجاب عرفی و تعریف خاص مردمان منطقه از حجاب

سیاحان، گزارش‌هایی از پوشاک و پوشش زنان منطقه را ثبت نموده‌اند. کرزن؛ زنان لرستان را بی حجاب دانسته و با زنان غربی مقایسه نموده: «ساکنان لرستان مثل همه طوایف بادیه‌نشین، بی حجاب هستند. در عنفوان جوانی شاداب، اما در سن و سالی که زن غربی زیبا و دلپذیر است، زن‌های لر از رونق و حال محروم‌اند. لباس آن‌ها بی‌قواره و گشاد است» (کرزن، ۱۳۷۳: ۳۴۱). منظور وی از حجاب؛ چادر و نقاب بوده، این مردمان دارای حجاب عرفی بوده‌اند که هنوز در برخی از مناطق رایج است. از دیدگاه آنان؛ پوشیده بودن، شامل گردن و موی سر نمی‌شده و معتقد بوده‌اند یکسان‌سازی پوشاک و عدم استفاده از پوشش‌های بومی و جایگزینی با کلاه، چادر و مقنعه؛ بی‌حجابی است. دیگر مشاهداتی مانند کرزن ثبت نموده:

زنان زاگرس هرگز حجاب «چادر» نپوشیده‌اند و هنوز هم نمی‌پوشند، برخی مگر مواقعی که به شهرهای دیگر بروند. پوشش سر آن‌ها شامل سربند است که در لرستان چند نوع دستمال بزرگ و متوسط و در اکثر مواقع از جنس ابریشم خالص است، روی یکدیگر به دور سر بسته می‌شوند و به موها اجازه می‌دهد کاملاً آزاد و پریشان باشند. موهای خود را به تعداد متفاوت بافته و در پشت سر و جلوی خود می‌اندازند. به‌غیر از کیفیت بافته‌ها و ارزش زینت‌آلات، به‌ندرت تفاوتی بین طبقات اجتماعی وجود دارد (دیگار، ۱۳۸۳: ۳۵۷).

ادموندز گزارش نسبتاً کامل از پوشش زنان لرستان ارائه نموده و به یکی از خصوصیات اخلاقی آنان اشاره داشته و آنان را زنانی معرفی می‌کند که برای دلربایی در خارج از محل زندگی خود حضور نمی‌یابند. مشاهدات وی نیز بیانگر مفهوم خاص حجاب از دیدگاه این مردم بوده: «چادر خانوادگی در همین نزدیکی قرار دارد و زن‌های لر برای دلربایی بیرون نمی‌آیند. لباس بلند سیاه‌رنگ که از گردن تا مچ پاست و شلوار سیاه می‌پوشند و گیسویشان از دو طرف آویزان است» (ادموندز، ۱۳۶۲: ۷۸). روبروی من سایبان خانوادگی است. چهار زن با لباس سیاه ایستاده‌اند. پیراهن از جلو حدود ۱۸ اینچ باز است که در قسمت گردن آن را به هم وصل کرده‌اند. پیراهن‌ها بلند است و تا مچ پا را می‌پوشاند و فقط کمی از شلوار پیداست. دستمال‌های سیاهی به دور سر بسته‌اند که یک‌گوشه آن از پشت آویزان است. طره‌هایشان نیز از

دو طرف تا گردن آویزان است. (همان: ۸۱) زنان شهری از عشایر خوش لباس ترند. جوان‌ها لباس قرمز مخمل و پیرها سیاه می‌پوشند. (همان: ۱۲۱) مدیر پستخانه خرم‌آباد همسفر ما بود، نسبت به زنان برخی طوایف لرستان حالت توهین‌آمیز داشت ولی زنان برخی طوایف را زیبا می‌دانست. معتقد بود آن‌ها به زیبایی خود مغرورند. می‌گفت: زنان کلهر حجاب ندارند و هنگامی که به منطقه آنان رفته بودم پیش من می‌آمدند، می‌نشستند و در مقایسه زنان ناحیه ما با خود؛ سؤالاتی مطرح می‌کردند. (همان: ۱۲۲) این گزارش نیز به نسبی و عرفی بودن حجاب زنان مناطق مختلف زاگرس اشاره دارد به طوری که زنان کلهر در مقایسه با لرستان بی‌حجاب معرفی شده‌اند. کریمی پس از کشف حجاب به غرب کشور مسافرت نموده:

لباس مردم این منطقه به عکس تمام لرها که دیدیم [از شیراز تا لرستان] پاره و بسیار مندرس نیست. این لباس‌ها پالتو، کت و غیره است. از بغداد؛ بصره و اروپا از راه پشتکوه و از این تنگنا به پیشکوه (لرستان فیلی) و صیمره آورده و به‌طور قاجاق با قیمت‌های ارزان می‌فروشند (کریمی، ۱۳۲۹: ۲۱۰).

استارک به پوشش زنان و تزیینات لباس‌هایشان اشاره نموده:

در غیاب خان، زنش خانه را اداره می‌کرد. کت مخمل قرمز به تن داشت و کمرش را حاشیه‌ای از یراق‌های زرین و برق‌دار فراگرفته بود. کت را روی پیراهن بلند زنانه نخعی گشاده با گل‌های زردرنگ پوشیده بود. شب در چادر مخصوص زنان خوابیدم. رفتارشان مهرآمیز بود (استارک، ۱۳۶۴: ۹ و ۱۲ و ۴۳)

تصویر شماره ۱۷: یک خانواده لرستانی، اواخر حکومت قاجار، سوروگین، ۱۳۷۸.

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۶۳

تصویر شماره ۱۸: قدم خیر از زنان لرستان که در سفرنامه‌ها بازتاب داشته است.

تصویر شماره ۱۹: پوشش و پوشاک زنان لرستان، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: آرشیو کتابخانه ملی
استرالیا: nla.obj-159631544

تصویر شماره ۲۰: پوشش و پوشاک زنان لرستان در مراسم عروسی، هارلی، ۱۲۹۹ شمسی: آرشیو
کتابخانه ملی استرالیا: nla.obj-159622007

۶.۵ تک‌همسری، تعدد زوجات

تعدد زوجات از عواملی است که در انقیاد و عدم تسلط بر منابع قدرت و جایگاه زنان مؤثر بوده، در خانواده‌هایی که تک‌همسری رواج داشته، بهره‌مندی زنان از منابع قدرت، مشارکت در تصمیمات خانوادگی، بالا بودن جایگاه خانوادگی و اجتماعی آنان و همبستگی خانوادگی بیشتر بوده است. انسجام خانوادگی در این منطقه اهمیت خاصی داشته لذا از عملی که موجب ازبین رفتن این همبستگی شود تا حد امکان اجتناب می‌شده و تعدد زوجات از این عوامل بوده:

ضمن گفتگو با یکی از بهاروندها بحث چند زنی و تعدد زوجات پیش کشیده شد. پرسیدم آیا رقابت و حسادت بین زنان برای جلب محبت شوهر ناراحت‌کننده نیست؟ او جواب داد: گاه‌گاهی، ادامه یابد آن‌ها را تنبیه می‌کنم و تنبیه شامل کتک زدن و خودداری از هم‌بستر شدن با آن‌هاست. در نتیجه دیر یا زود ناگزیر دست از آزار یکدیگر خواهند برداشت (ادموندز، ۱۳۶۲: ۱۲۷).

برخی گزارش‌ها به تک‌همسری که در طبقات بالای جامعه نیز رایج بوده اشاره دارند: ظل‌السلطان از میر تیمور خان - از بزرگان لرستان - پرسید: چند بچه دارید؟ میر تیمور خان جواب می‌دهد: «ده غلام‌زاده دارم.» سپس پرسید این ده بچه را از چند زن دارید؟ خان می‌گوید: «از یک زن» (والیزاده معجزی، ۱۳۸۰: ۲۰۳). پس از نفوذ قاجار و شاهزادگان و افراد حکومتی در منطقه که مهم‌ترین ویژگی زندگی آنان چندهمسری و داشتن حرم‌سرا بود، این شیوه در این منطقه رواج بیشتری یافت و در گزارش‌ها نیز بازتاب داشته:

فقط با حاکم لرستان و زن‌های حرم او ملاقات کردم. ملاقات ناخوشایند بود. مراسم به روش ایرانی‌ها انجام گرفت. در باغ بزرگ قصر با چای و قلیان پذیرایی به عمل آمد. میرزا اجازه نیافت که همراه من وارد اندرون شود لیکن یک نفر منشی که فرانسوی را به‌طور بدی تلفظ می‌کرد در پشت پرده ایستاد و سعی می‌کرد گفتگوهای ما را ترجمه کند، اما نتوانست. دختر زیبای چهارده‌ساله سوگلی و زن موردعلاقه حاکم است (بیشوپ، ۱۳۷۵: ۲۲۶).

«تعدد زوجات بین آن‌ها رواج دارد و تعداد زنان هم‌بسته به پول و تمکن مرد خانواده است» (کرزن، ۱۳۷۳: ۳۴۰). «با دو تن از همسران امان‌الله خان دیدن کردم. هرکدام چادری جداگانه داشتند و به کار یکدیگر دخالت نمی‌کردند. مثل هم از زیبایی و شکوه برخوردار بودند» (استارک، ۱۳۶۴: ۶۲). در منطقه نام پدر برای شناخته شدن فرزند مهم بوده لیکن شناخته شدن فرزند به نام مادر در گزارش‌ها نیز بازتاب داشته؛ این امر اهمیت جایگاه اجتماعی

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۶۵

زنان و تلاش آنان برای ارتقاء جایگاه خود را بیان مینماید، چنانچه مادر از خانواده محترمی نبوده یا جایگاه اجتماعی مناسبی نداشته، فرزند تنها با نام پدر معرفی می‌شد. این امر در خانواده‌های چندهمسری و نیز تک‌همسری رواج داشته:

پسران میرعالیخان برحسب اینکه از چهار زن او بوده‌اند به چهار گروه تقسیم می‌شوند. بنابر رسم لرها آن‌ها در سه مورد به نام مادرهایشان معروف‌اند ولی چهارمین زن، شاید به علت اینکه چندان محترم نبوده؛ خانواده به نام پسرش محمدولی معروف است (ادموندز، ۱۳۶۲: ۹۵).

حفظ حرمت زن پس از مرگ شوهر مورد تأکید بوده، یکی از چهل تن از بزرگان لرستان که به دستور ظل السلطان به قتل رسیدند، اسد خان بود. وقتی می‌خواستند سرش را جدا سازند، خطاب به میرتیمور خان گفت:

تنها وصیت من به تو این است، هرگاه نازی خانم زوجه من بخواهد شوهر اختیار کند، جدیت کنی با برادرم ازدواج نماید و اگر میل به ازدواج نداشت و بعد از من همچنان بیوه باشد تمام وراثت من بایستی نهایت احترام را درباره او مرثی دارند و دقیقه‌ای از خدمت او غفلت نورزند (والیاده معجزی، ۱۳۸۰: ۲۱۵).

ادموندز به شرایط ازدواج پرداخته:

بحث ما درباره ازدواج و مخارج آن دور می‌زد. می‌خواستند بدانند در لندن هم مردان مجبور هستند برای کابین یک زن ۴۰۰ تومان بپردازند؟ - ۱۲۹۶ شمسی - به ایشان گفتم ما نه تنها خرجی نمی‌پردازیم بلکه قبل از اینکه با زنی ازدواج کنیم انتظار داریم لااقل هدیه‌ای در حدود ۴۰۰ تومان برایمان بخرند. آنان از روی تحسین سرشان را تکان دادند (ادموندز، ۱۳۶۲: ۷۷).

۶. بحث در نتایج

پژوهش‌های پیرامون زنان، بر قومیت‌های خاص؛ کمتر تمرکز داشته و اغلب به زنان طبقه اشراف و درباری پرداخته‌اند. نتایج آنان؛ اغلب مواردی چون تابعیت کامل زنان از مردان، کم‌رنگ بودن نقش آنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی، عدم بهره‌مندی از منابع قدرت، حضور زنان در اندرونی‌ها و محدودیت‌های ناشی از حجاب و پوشش و رواج تعدد زوجات را بیان نموده‌اند؛ به عبارتی بدون توجه به تنوع‌های فرهنگی و قومیتی؛ دیدگاه‌های

فمینیستی همچون اولویت مردان در جوامع و رفتار نامناسب با زنان را بیان نموده‌اند، درحالی‌که زنان از رنگ‌ها، قومیت‌ها، ادیان و پیشینه‌های فرهنگی متفاوت می‌آیند و جوامع مختلف جایگاه جنسیتی و جنسیت را به صورت‌های متنوع و حتی متضاد تعریف می‌کنند که نقش مهمی در تعریف جایگاه زنان دارند. (جدول شماره ۲)

جدول ۲. وجوه تمایز و تشابه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین
پیرامون زنان در سفرنامه‌ها (نگارندگان)

تاریخ و همکاران: ۱۳۹۷	سفرنامه‌های مورد بررسی	جامعه مورد بررسی	موضوعات و نتایج سایر پژوهش‌ها
علیزاده پیرخندی و ناصری: ۱۳۹۴	سفرنامه شیل (همسر) وزیرمختار انگلیس) و سفرنامه پولاک (پزشک اتریشی ناصرالدین‌شاه) و مدرس دارالفنون.	توصیف زنان شهری، اندرونی شاه و مهد علیا، مادر شاه و عزت الدوله خواهر شاه و دیگر زنان درباری.	اخلاق مردم، حاکمیت فرهنگ مردسالاری، اهمیت فرزند پسر، خرافات، سرگرمی و تفریحات زنان ایران و مقایسه با تفریحات زنان اروپایی، چهره و پوشش زنان، حرم‌سراها و تعدد زوجات مردان، زندانی بودن زنان در اندرونی، عدم آموزش زنان.
تشابه: رایج بودن باورهای خرافی میزان بالای تعدد زوجات در میان افراد غیربومی و تأثیر رویه آنان بر برخی خوانین و ثروتمندان. پایین بودن سطح آموزش زنان.			
تمایز: در پژوهش پیش رو، جامعه عشایری و روستایی لرستان دوره قاجار و در اولویت بعدی؛ جامعه شهری خرم‌آباد مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نمود داشتن نقش‌های پنهان، ضمنی و نهفته زنان در اقتدار ظاهری مردان. حضور پررنگ زنان در فعالیت‌های اقتصادی در جامعه عشایری، روستایی و شهری. حضور زنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و قومی در جامعه عشایری و روستایی و در سطح پایین‌تر در جامعه شهری. رایج بودن پوشش بومی منطقه در میان زنان لرستان و داشتن نوعی حجاب عرفی و نه پوشش مرسوم دوره قاجار، تسلط نسبی زنان بر منابع قدرت مانند منابع مالی و درآمدهای خویش.			
تیمه و محمدزاده: ۱۳۹۵	روشسوار، دروویل، گوینو، فووریه، فلاندرن، دیولافوا، بن تان و سایر، از اوایل دوره قاجار تا انقلاب مشروطه.	اغلب زنان شهری را توصیف کرده‌اند. در نتیجه بازنمایی آنان شامل همه‌ی طبقات اجتماعی زنان ایرانی نمی‌شود.	دو نگرش کلی: نگرش تحسین‌آمیز و دیگری نگاه شرق شناسانه نسبت به زن ایرانی. نگاه نخست، بیشتر مثبت، نگاه دوم تا حدودی منفی. زن ایرانی را از جهات متعددی موردتوجه قرار داده و گاه آنان را ستایش نموده‌اند. توصیف‌های آنان با توجه به محدودیت‌هایشان در مطالعه‌ی زنان؛ کلی بوده و در بازنمایی چندان موفق عمل نکرده‌اند.

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۶۷

<p>تشابه: مقایسه وضعیت زنان منطقه لرستان با زنان سایر نقاط ایران و نیز قیاس با زنان جامعه خود در گزارش های سیاحان قابل مشاهده است. سیاحان در مورد مقایسه شیوه زندگی زنان لرستان با زنان جامعه خود از کاستی هایی چون نبود امکانات آموزشی و نیز زندگی پرزحمت آنان یاد نموده اند.</p>			
<p>تمایز: با توجه به متفاوت بودن نسبی وضعیت زنان لرستان از لحاظ پوشش، حضور نسبی در جامعه و مشارکت های اقتصادی آنان، سیاحان در بازنمایی شیوه زندگی زنان لرستان تا حدودی موفق عمل نموده اند.</p>			
<p>زنان شهری عصر قاجار؛ محور پژوهش بوده اند و در مواردی به زنان عشایر و روستایی نیز اشاراتی نموده اند.</p>	<p>زن ایرانی از دید سفرنامه نویسان خارجی دوره قاجار مورد بررسی قرار داده است.</p>	<p>زنان شهری عصر قاجار؛ محور پژوهش بوده اند و در مواردی به زنان عشایر و روستایی نیز اشاراتی نموده اند.</p>	<p>زنان شهری عصر قاجار؛ محور پژوهش بوده اند و در مواردی به زنان عشایر و روستایی نیز اشاراتی نموده اند.</p>
<p>تشابه: جایگاه و اعتبار خاص زنان قبایل چادر نشین.</p>			
<p>تمایز: دارا بودن جایگاه نسبتاً برجسته ای در نظام خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی به طوری که به تسلط نسبی آنان بر منابع قدرت از قبیل داشتن استقلال مالی، حق مشارکت و تصمیم گیری در امور خانوادگی و اجتماعی. از لحاظ اجتماعی زنانی با ویژگی هایی چون اهل معاشرت و اجتماعی، اهل تعامل با آشنایان و اقوام و بیگانگان، کمتر خجول و پرتلاش.</p>			

۷. نتیجه گیری

نتایج حاصل از این پژوهش ارتباط متقابل میان شیوه زندگی مردان و زنان این منطقه را در دو سطح جامعه و خانواده نشان می دهد چنان که عقاید رایج پیرامون موقعیت بالادستی مردان و فرودستی زنان را در این منطقه با تردید مواجه می کند. بررسی شیوه زندگی و شاخص های آن (جدول شماره ۱) در مورد زنان لرستان نشان می دهد که آنان در فاکتورهای مرتبط با نظام اقتصادی دارای جایگاه نسبتاً برجسته ای بوده اند به طوری که به تسلط نسبی آنان بر منابع قدرت از قبیل تسلط بر فضاهای زندگی، داشتن استقلال مالی، حق مشارکت و تصمیم گیری در امور خانوادگی و اجتماعی منجر شده بود. در زمینه فاکتورهای نظام اجتماعی زنان دارای جایگاه مشابهی با نظام اقتصادی و البته برجسته تری نسبت به نظام سیاسی و دارای نقش های آشکار و پنهان بوده اند. نقش های پنهان، ضمنی و نهفته زنان در اقتدار ظاهری مردان نمود داشته و اقتدار هر مرد مستلزم داشتن همسر یا مادری مقتدر بوده به طوری که ارتقاء جایگاه اجتماعی و خانوادگی مردان و همچنین شایستگی و پذیرش اجتماعی آنان ارتباط مستقیم با ویژگی های مادر و همسر و جایگاه اجتماعی و خانوادگی آنان داشته و بالعکس. همین امر مانع از گسترش و رواج بالادستی یکی و فرودستی دیگری بوده و موجب برقراری تعادل نسبی میان آنان در تمام سطوح زندگی خانوادگی و اجتماعی می شده که می تواند گواه بر پایین نبودن جایگاه

خانوادگی و شأن اجتماعی زنان باشد؛ اگرچه در برخی موارد تفاوت دیدگاه در میان مردان نسبت به جنسیت و زنان وجود داشته است. نگرش سیاحان و مستشاران نظامی و سیاسی که در این پژوهش از گزارش‌های آنان استفاده شده، صرف‌نظر از اهداف سیاسی و نظامی دولت‌های متبوع؛ به وضعیت زنان این منطقه اگرچه در مواردی به قیاس با زنان سرزمین خود پرداخته‌اند در موارد بسیاری بی‌طرفانه بوده است. از لحاظ فاکتورهای نظام اقتصادی آنان را زنانی با استقلال مالی نسبی و نقشی پررنگ در اقتصاد خانواده و جامعه معرفی نموده‌اند. از لحاظ اجتماعی آنان را زنانی با ویژگی‌هایی چون اهل معاشرت و اجتماعی، اهل تعامل با آشنایان و اقوام و بیگانگان، کمتر خجول، پرتلاش و جسور و اهل مشارکت در تصمیم‌های خانوادگی و اجتماعی یاد نموده‌اند.

پی‌نوشت‌ها

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری مژگان هادی پور مرادی تحت عنوان «تحولات الگوهای فضایی خانه‌های شهر خرم‌آباد بر اساس نقش زنان در دوره گذار مدرنیته در ایران، (مردم‌نگاری تاریخی خانه‌ها از انقلاب مشروطه تا اواخر پهلوی اول ۱۲۸۴ - ۱۳۲۰ خورشیدی)» است که به استاد راهنمایی دکتر مسعود ناری قمی و دکتر ساناز رهروی پوده و مشاوره دکتر مریم قاسمی سیجانی در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان، واحد خوراسگان در حال انجام است.
۲. ن. ک: [پهلوی، رضاشاه، (۱۳۰۳)، «سفرنامه خوزستان»، تهران: مرکز پژوهش و نشر فرهنگ سیاسی دوران پهلوی]، [امیراحمدی، احمد، (۱۳۷۳)، «اسناد نخستین سپهبد ایران»، سیروس سعدوندیان، تهران: مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی]، [قاسمی، فرید، (۱۳۹۰)، «اسناد خرم‌آباد: عریضه‌ها، انتخابات، گوناگون»، چاپ اول، تهران، نشر مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی].
۳. «تژگه» محلی که در آن آتش برپا می‌کنند. لرستانی‌ها روی تژگه نان و غذای آماده می‌کردند، برای آنان بسیار مقدس است و هیچ‌گاه آن را با آب خاموش نمی‌کنند، تنها در هنگام مرگ جوان و یا بزرگ قوم آب بر تژگه می‌ریزند تا آتش خاموش گردد که نشانی از خاموشی عمر فرد در گذشته است. در خانه‌های روستایی در ساردنی - از جزایر ایتالیا در مدیترانه - آتش اجاق را پیوسته روشن نگاه می‌داشتند و فقط وقتی کسی می‌مُرد در مدت عزاداری اجاق را خاموش نگه می‌داشتند. (کوپر، ۱۳۸۲: ۱۱۱)
۴. گیوه لرستان به نام آذیه شهرت داشته است و مهم‌ترین و همه‌گیرترین پای‌افزار مردمان گذشته بوده است. کف آن با چرم توسط مردان تهیه می‌شده و رویه آن توسط زنان از نخ‌های پشمی و محکم یا نخ‌های ابریشمی بافته می‌شده که دارای نوع زنانه و مردانه بوده است.

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۶۹

۵. مهرعلیخان از رجال معتبر لرستان بود و در سال ۱۳۰۴ توسط پهلوی به دار آویخته شد. ثروت فراوان او یکی از علل قتلش به شمار می آید.

کتابنامه

آریامنش، شاهین، میری؛ سید جواد، (۱۳۹۵)، «نگاهی انتقادی از منظر جامعه‌شناسی تاریخی به مقوله شرق شناسی، مطالعه موردی: آثار و فعالیت های سیاسی رابرت چارلز زاینر»، جامعه پژوهی فرهنگی، سال هفتم، شماره چهارم، ص ۲۱-۱.

ادموندز، سیسیل جان، دوبد؛ کلمنت، مینورسکی؛ ولادیمیر، (۱۳۶۲)، «دو سفرنامه درباره لرستان، همراه با رساله لرستان و لرها»، ترجمه سکندر امان الهی بهاروند و لیلی بختیار، تهران، نشر بابک.

استارک، فریا، (۱۳۶۴)، «سفری به دیار الموت، لرستان و ایلام»، ترجمه: علی محمد ساکی، چاپ دوم، تهران، انتشارات علمی.

الفت، سعیده، سالمی، آزاده، (۱۳۹۱)، «مفهوم سبک زندگی»، مطالعات سبک زندگی، سال اول، شماره ۱، صص ۹-۳۶.

افشار، حسنعلی خان، (۱۳۸۲)، «سفرنامه لرستان و خوزستان»، حمیدرضا دلوند، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

امیراحمدی، احمد، (۱۳۷۳)، «خاطرات نخستین سپهبد ایران»، به کوشش غلامرضا زرگری نژاد، تهران، موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ج اول.

بابایی، محبوبه، (۱۳۹۱)، «تغییر نقش اجتماعی و اقتصادی زنان در استان لرستان معاصر»، مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، سال دوم، پیاپی ۴، شماره ۱، صص ۹۵-۱۰۱.

بیشوب، ایزابلا، (۱۳۷۵)، «از بیستون تا زرد کوه بختیاری»، ترجمه: مهراپ امیری، چاپ اول، تهران، نشر سهند.

بیات؛ صدیقه، دلبری؛ شهربانو، عظیم زاده تهرانی؛ طاهره، متولی حقیقی؛ یوسف، (۱۳۹۷)، «مقایسه جایگاه اجتماعی زنان در سه سفرنامه عصر ناصری (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ق/ ۱۸۴۸/۱۸۹۶ م)»، پژوهشنامه تاریخ، سال چهاردهم، شماره ۵۳، صص ۱-۲۸.

بهار، ملک الشعرا، بهار، محمدتقی، (۱۳۸۷)، «تاریخ مختصر احزاب سیاسی در ایران: انقراض قاجاریه»، جلد اول، نشر زوار، تهران.

پناه؛ عباس، محمد زاده، اسدالله، (۱۳۹۵)، «تصویر زن ایرانی در سفرنامه‌های فرانسویان از اوایل دوره قاجار تا انقلاب مشروطه بر اساس نظریه بازنمایی استوارت هال» پژوهش‌نامه‌ی انجمن ایرانی تاریخ، سال هفتم، شماره‌ی بیست و هفتم، صص ۲۳-۱.

۱۷۰ جامعه پژوهی فرهنگی، سال ۱۴، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲

- حجازی، بنفشه، (۱۴۰۰)، «تاریخ خانم‌ها: بررسی جایگاه زن ایرانی در عصر قاجار»، چاپ چهارم، تهران، نشر قصیده سرا.
- حسینی؛ محمدحسین، ذکایی؛ محمد سعید، طالبی؛ ابو تراب، انتظاری؛ علی، (۱۳۹۶)، «مفهوم‌سازی سبک زندگی فرهنگی»، جامعه پژوهی فرهنگی، سال هشتم، شماره اول، ص ۲۳-۴۵.
- دیگار؛ ژان پیر، (۱۳۸۳)، «پوشاک در ایران زمین؛ از سری مقالات دانشنامه ایرانیکا: پوشاک بختیاری ها و سایر اقوام لر زبان»، ترجمه: پیمان متین، جلد ۱، تهران، نشر امیرکبیر.
- راپوپورت، آموس، (۱۳۹۸)، «انسان‌شناسی مسکن»، ترجمه: خسرو افضلیان، چاپ چهارم، تهران، نشر کتابکده کسری.
- راولینسون، هنری، (۱۳۶۲)، «سفرنامه راولینسون: گذر از زهاب به خوزستان»، ترجمه: سکندر امان الهی بهاروند، چاپ اول، تهران، نشر آگه.
- رایس؛ کلاراکیور، (۱۳۸۳)، «زنان ایرانی و راه و رسم زندگی آنان»، اسدالله آزاد، چاپ اول، تهران، نشر کتابدار.
- رحمتی؛ محسن، دلوند؛ محمد، (۱۳۹۶)، «نقش خوانین و متنفذین در برقراری امنیت در لرستان در عهد پهلوی اول»، تحقیقات تاریخ اجتماعی، سال هفتم، شماره اول، ص ۱۵۳-۱۳۷، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
- سیاح محلاتی، میرزا محمدعلی، (۱۳۴۶)، «خاطرات حاج سیاح»، تصحیح سیف‌الله گل‌کار، چاپ اول، تهران، نشر امیرکبیر.
- سوروگین، آنتوان، (۱۳۷۸)، «ایران از نگاه سوروگین»، ترجمه سحر برجسته، چاپ اول، تهران، نشر زمان.
- شوشتری، میر عبد اللطیف خان، (۱۳۶۳)، «تحفه العالم و ذیل التحفه، سفرنامه و خاطرات»، موحد، صمد، تهران، نشر طهوری.
- شهسواری، ثریا، نجار، سعید، «بررسی تاثیر سیاستهای نوسازی رضا شاه برایالت و عشایر لرستان»، دوفصلنامه پژوهشنامه تاریخ‌های محلی ایران، سال دوم، شماره سوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، ص ۵۲-۶۶.
- ظل السلطان، مسعود، (۱۳۶۸)، «خاطرات ظل السلطان: سرگذشت مسعودی»، حسین خدیو جم، جلد دوم، چاپ اول، تهران، نشر اساطیر.
- عباسی، مهناز، (۱۳۹۸)، «تصویرشناسی زنان در سفرنامه‌ی مقدسی»، مطالعات تاریخ فرهنگی، سال دهم، شماره ۳۹، ص ۱۰۵-۷۵.
- علیزاده بیرجندی؛ زهرا، ناصری؛ اکرم، (۱۳۹۴)، «بررسی مشارکتهای اقتصادی زنان عصر قاجار با تکیه بر گزارش سیاحان خارجی»، تاریخ‌نامه ایران بعد از اسلام، سال ششم، شماره ۱۱، ص ۱۲۷-۱۵۲.
- فصیحی زاده، اعظم، (۱۳۹۴)، «زن ایرانی از دید سفرنامه نویسان خارجی دوره قاجار»، تاریخ‌پژوهی، شماره ۶۴، ص ۱۷۲-۱۵۵.

شیوه زندگی زنان لرستان از منظر سیاحان، ... (مژگان هادی پور مرادی و دیگران) ۱۷۱

فوریه، ژوآنس، (۱۳۸۵)، «سه سال در دربار ایران: از ۱۳۰۶ تا ۱۳۰۹ قمری»، ترجمه عباس اقبال آشتیانی، تهران، نشر علم.

قاسمی، فرید، (۱۳۹۰)، «اسناد خرم‌آباد: عریضه‌ها، انتخابات، گوناگون»، چاپ اول، تهران، نشر مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

قاسمی، فرید، (۱۳۷۵)، «تاریخ خرم‌آباد»، خرم‌آباد، نشر افلاک.

کاتب، فاطمه، (۱۳۹۶)، «تصویرشناسی میدان نقش جهان اصفهان از منظر سفرنامه‌های دوره صفوی»، مبانی نظری هنرهای تجسمی، شماره ۴، ص ۱۱۱-۱۲۱.

کتابی؛ احمد، (۱۳۸۶)، «سفرنامه دوم نجم الدوله به خوزستان: ایران عهد ناصری»، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

کریمی، بهمن، (۱۳۲۹)، «راه‌ها و پایتخت‌های قدیم غرب ایران»، تهران، چاپخانه بانک ملی.

کرزن، جرج، (۱۳۷۳)، «ایران و قضیه ایران»، جلد ۲، ترجمه: غلامعلی وحید مازندرانی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.

کوپر، مارکوس، (۱۳۸۲)، «خانه: نماد خویشتن»، ترجمه: احد علیقلیان، فصلنامه فرهنگستان هنر، شماره ۵، ص ۸۴-۱۱۹

گروته، هوتم، (۱۳۶۹). سفرنامه: ترجمه مجید جلیل وند، تهران: نشر مرکز.

لایارد، سر اوستین، (۱۳۶۷)، «سفرنامه لایارد یا ماجراهای اولیه در ایران»، ترجمه محراب امیری، تهران، نشر وحید.

مهدوی کنی، محمد سعید، (۱۳۸۶)، «مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی»، تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۱، ص ۲۳۰-۱۹۹.

مهرآبادی، میترا، (۱۳۷۹)، «کتاب زن ایرانی به روایت سفرنامه نویسان فرنگی»، چاپ اول، تهران، نشر روزگار و آفرینش.

والی زاده معجزی، محمدرضا، (۱۳۸۲)، «تاریخ لرستان روزگار بهلوی»، چاپ اول، تهران، نشر حروفیه.

والی زاده معجزی، محمدرضا، (۱۳۸۰)، «تاریخ لرستان روزگار قاجار از تأسیس تا کودتای ۱۲۹۹»، چاپ اول تهران، نشر حروفیه.

ویلسون، سر آرتور، (۱۳۴۷)، «سفرنامه ویلسون: تاریخ سیاسی و اقتصادی جنوب غربی ایران»، ترجمه: حسین سعادت، تهران، نشر وحید.

هارلی، جیمز فرانسیس، «ایران در جنگ جهانی اول»، آرشیو کتابخانه ملی استرالیا.

<https://www.nla.gov.au/using-library/getting-started/ask-librarian>

۱۷۲ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۴، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲

یوسفوند، سامان؛ انتظاری؛ علی، مرادی نژاد؛ زینب، (۱۳۹۷)، «فهم معنایی زنان از مدرنیزاسیون در جامعه محلی، مورد مطالعه: استان لرستان»، راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال هفتم، شماره بیست و هشتم، ص ۳۱۷-۲۸۵.

Adler, A. (1997). "Understanding Life ", Oneworld Publications.

Bell, David & Hollows, Joanne. (2006). "Historicizing lifestyle", Ashgate: London.

Bourdieu, P. (1984), Distinction, New York: Routledge & Kegan Paul.

Calhoun, Caring. Light, Donald, Keller, Suzanne, 1994, Sociology, New York, McGraw-Hill.

Mckee, J. B. (1969), Introduction to Sociology, Holt Rinehart and Winston Inc.

Simmel, G. (1990), The Philosophy of Money, Tom Boomer and David Frisby (Trans), Second Enlarged Ed, New York: Routledge.

Veal A. J (2000). "Leisure, Culture and Lifestyle ", Volume 24, Number 2, autumn 2001, Culture et mode de vie. Tehran, Asatir Publishing.

